

De spreiding van Celtic Fields en ander erfgoed in de bosgebieden van de Kempen

Erwin Meylemans & Joyce Paesen

19-11-2020

Reconstructiebeeld van een landschap met boerderij en Celtic Fields (©Geert De Sutter)

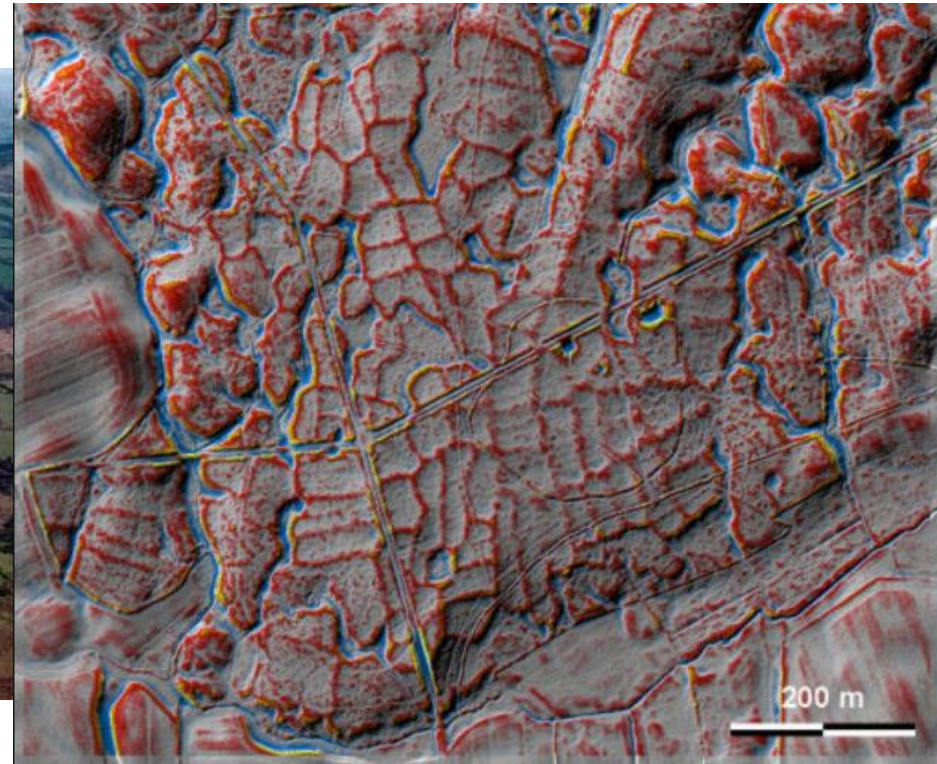
Wat zijn 'Celtic Fields'?

- Akkercomplexen uit de ijzertijd (vanaf ca. 800 vóór Christus), in gebruik tot soms nog Romeinse periode
- Akkers in een 'dambordpatroon' van ca. 40 op 40 meter in aaneengesloten complexen, omgeven door lage maar brede wallen
- meestal zuidwest- noordoost oriëntering

Wat zijn 'Celtic Fields'?

-Spreiding in heel noordwest- Europa (Duitsland, Nederland, Verenigd Koninkrijk, Denemarken), maar in diverse 'varianten'

Wat zijn 'Celtic Fields'?

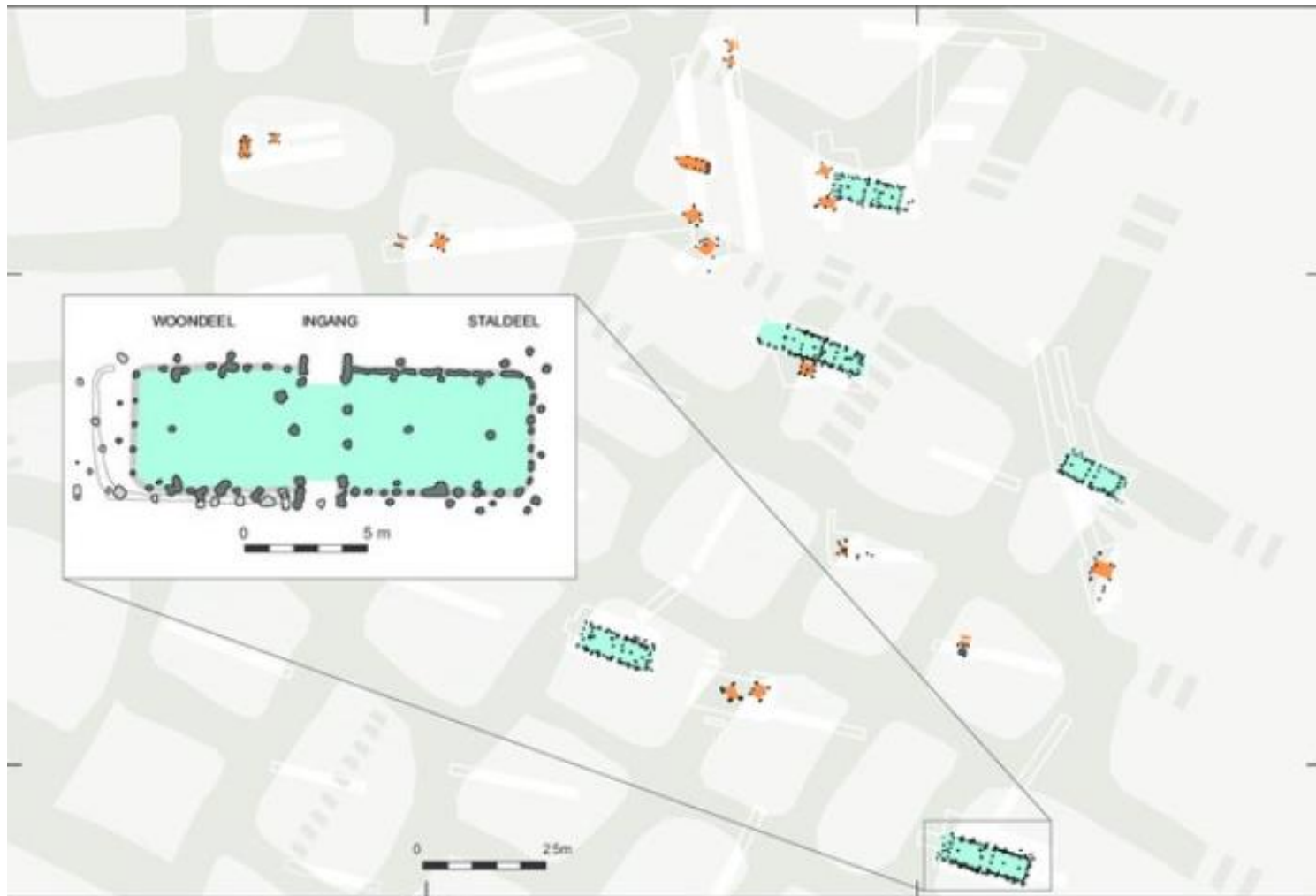
-Getuigen van systeem van 'zwervende erven': verspreide boerderijen met enkele akkers, zéér lange tijd in gebruik

Vlaanderen
is erfgoed

Wat zijn 'Celtic Fields'?

-Getuigen van systeem van 'zwervende erven': verspreide boerderijen met enkele akkers, zéér lange tijd in gebruik (opgraving te Zeijen, Nederland)

Vlaanderen
is erfgoed

Wat zijn 'Celtic Fields'?

Hoe werden wallen opgebouwd: wellicht 'verkavelingspatroon' al ontstaan in late bronstijd/ vroege ijzertijd; Geleidelijke ophoging door manier van beakkering (stronken etc. verplaatsen naar de randen).

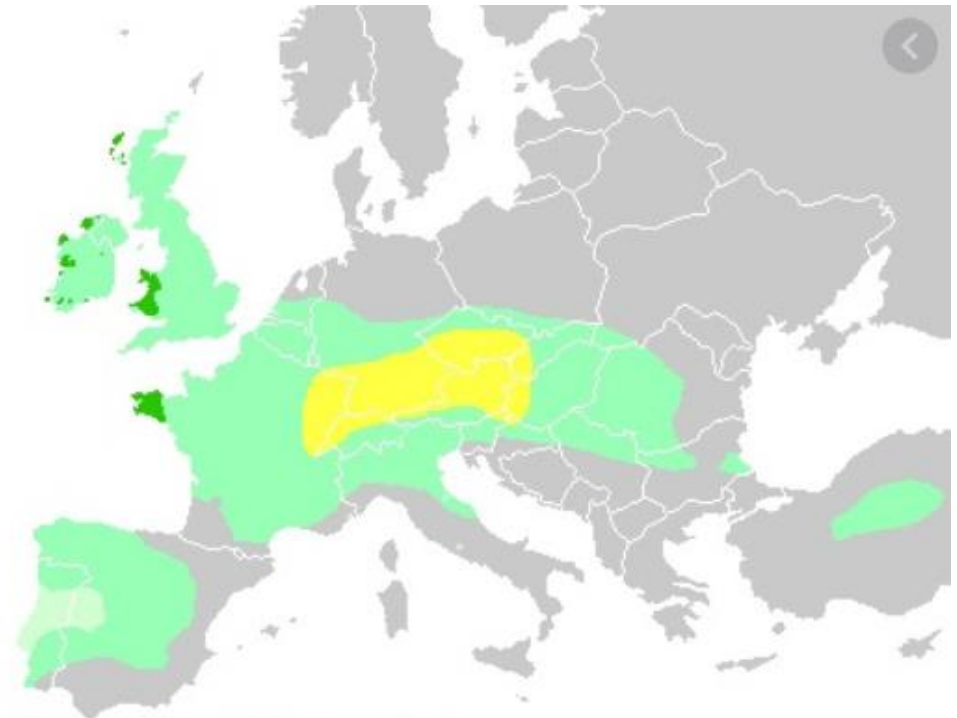

Vlaanderen
is erfgoed

Wat zijn 'Celtic Fields'?

-misleidende term: hun oorsprong is in de late bronstijd- vroege ijzertijd (ca. 800 v.Chr.), de 'Kelten' arriveren pas in de late ijzertijd (ca. 400 v.Chr.)

-Nederlandse term: 'raatakkers'

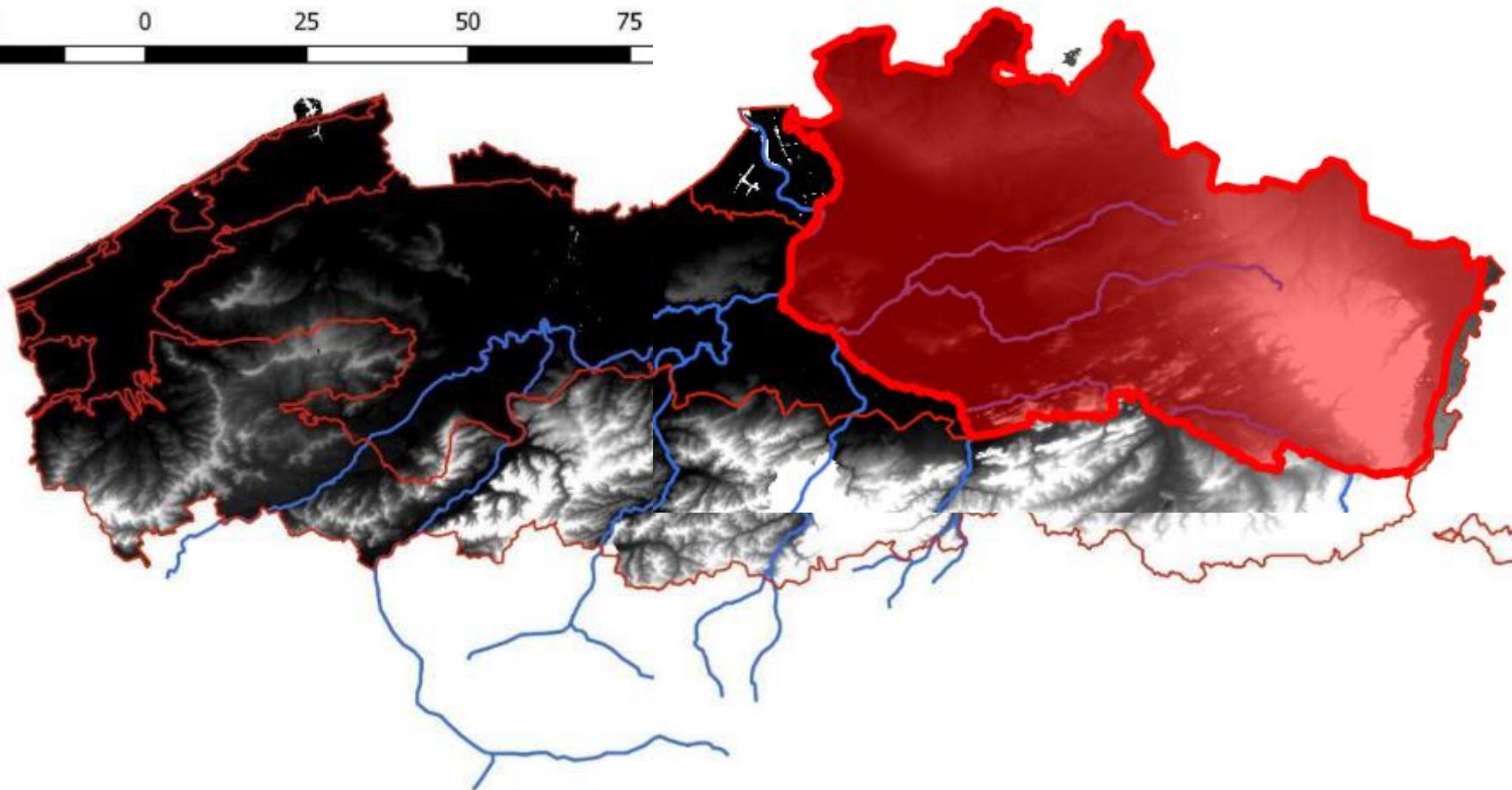
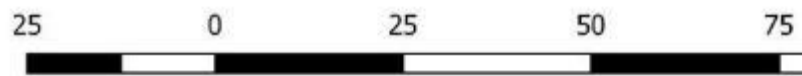
Distribution of Celtic speakers:

- Hallstatt culture area, 6th century BC
- Maximal Celtic expansion, c. 275 BC
- Lusitanian area; Celtic affiliation unclear
- Areas where Celtic languages are widely spoken in the 21st century

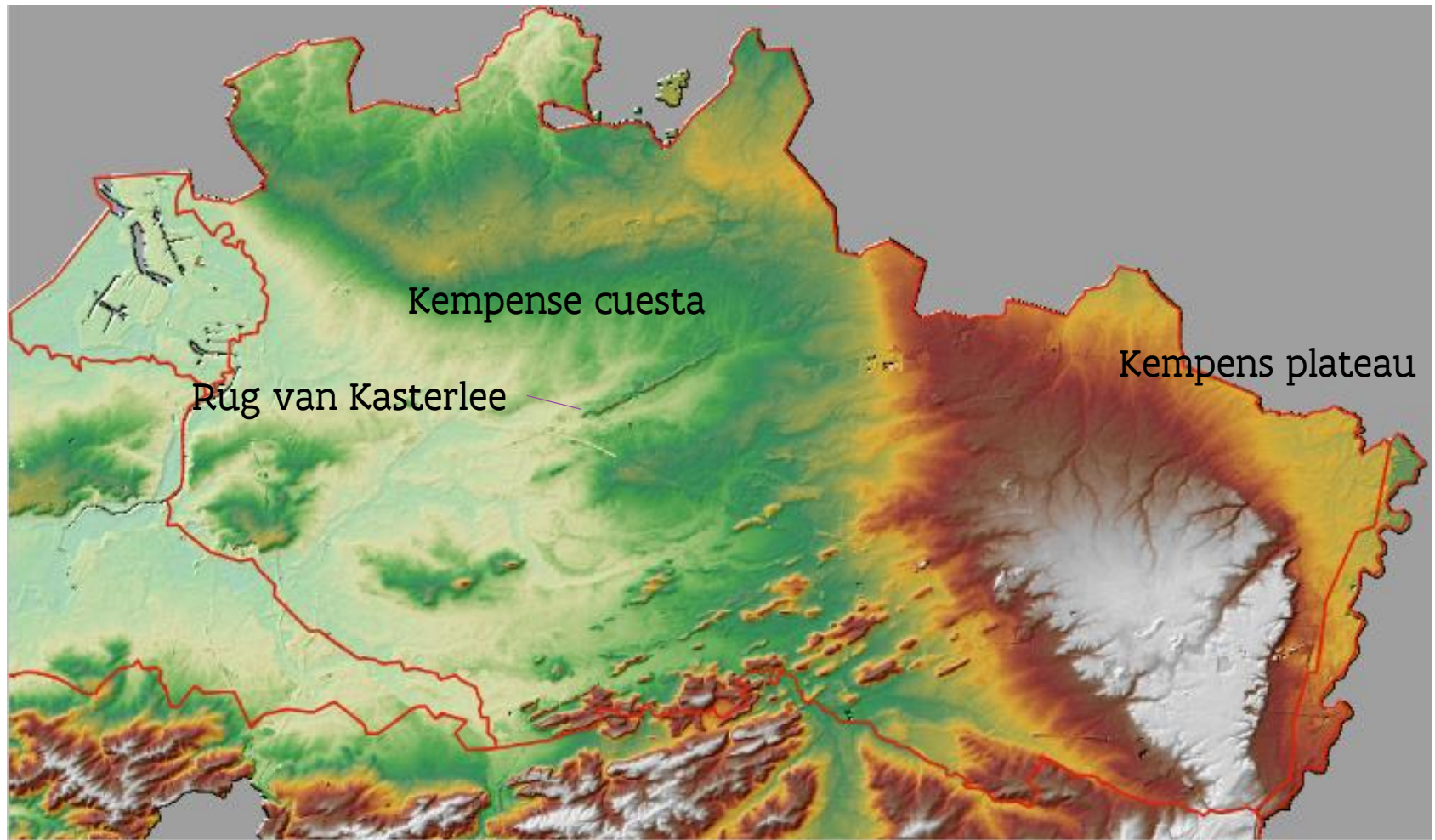

Vlaanderen
is erfgoed

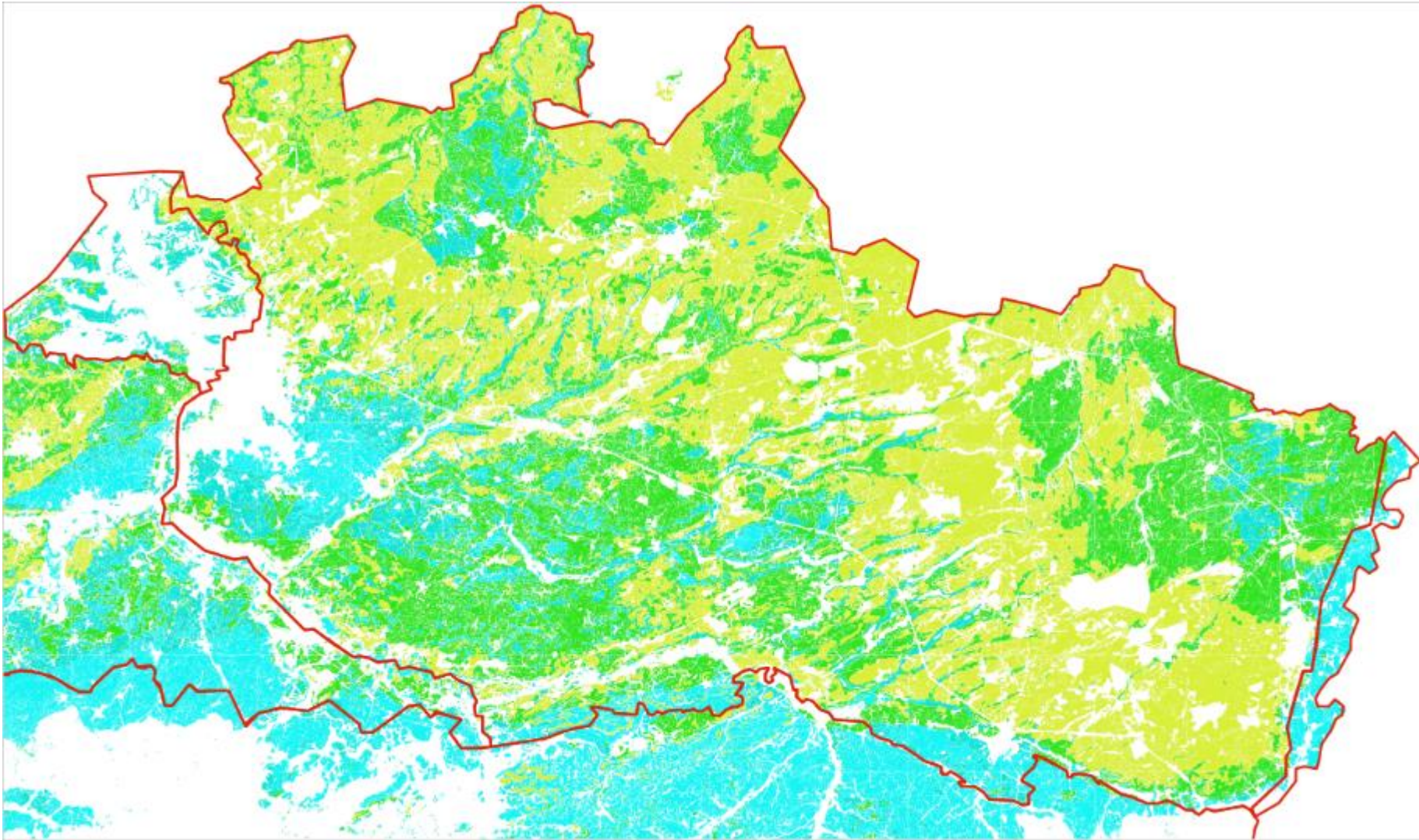
Verspreiding in Vlaanderen: enkel gekend in de Antwerpse en Limburgse Kempen, niet in de Zandstreek in westen van Vlaanderen

Voornamelijk op hoger gelegen ruggen en plateaus: Kempens Plateau, Kempense heuvelrug, rug van Kasterlee

Spreiding ook schijnbaar gerelateerd aan iets lemigere bodems (groen): noorden
Kempens Plateau, zone bij Brecht, ...

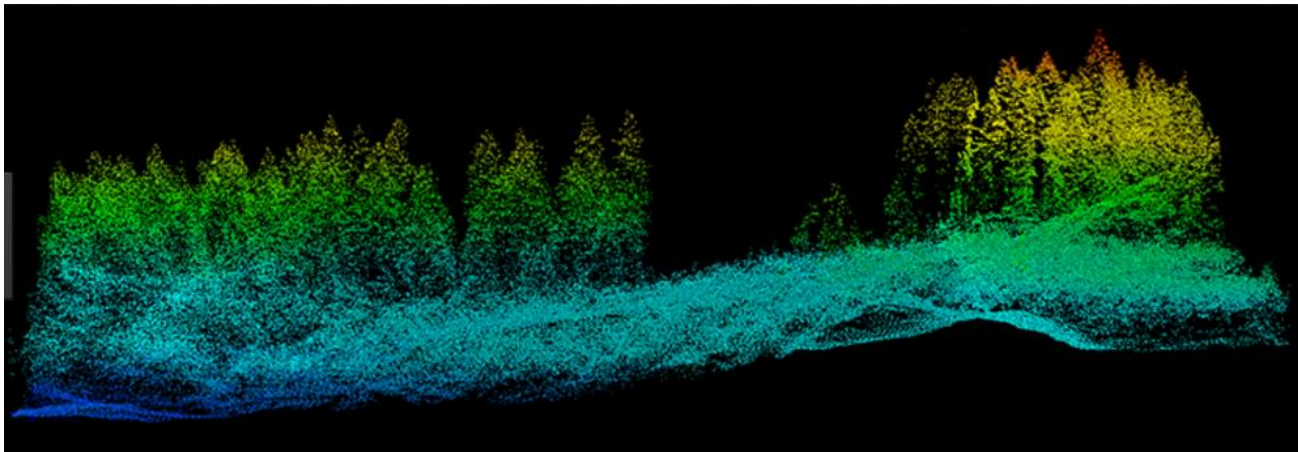
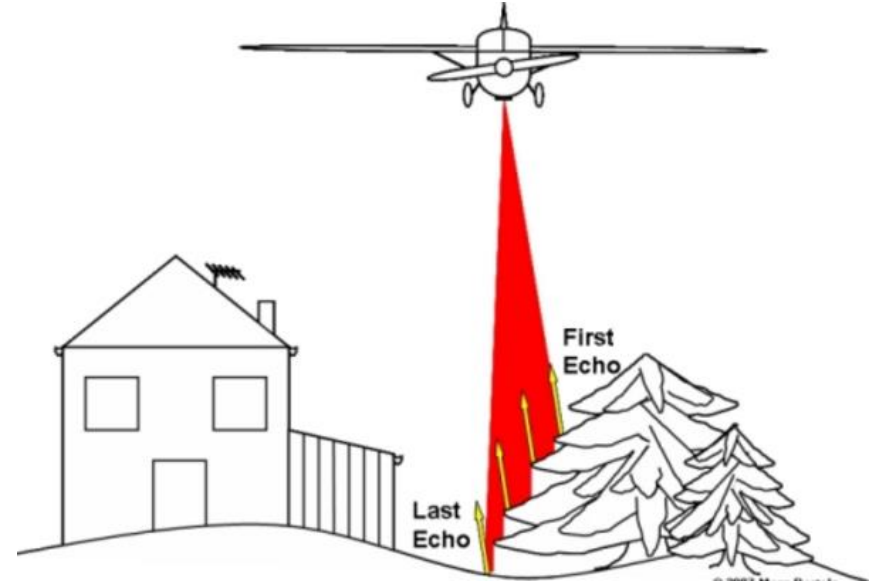
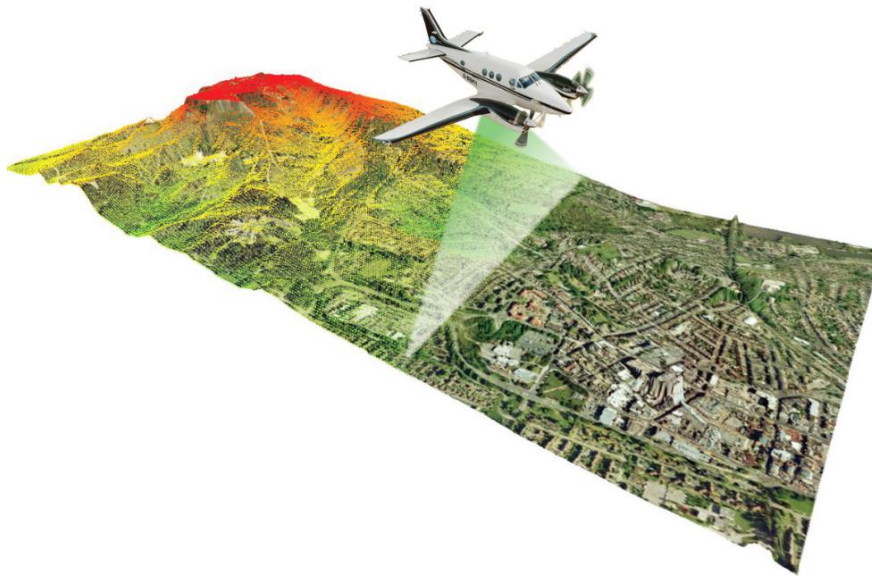
Vlaanderen
is erfgoed

Eerste waarnemingen en inventarisaties (jaren 1970-1980): via luchtfoto's:
op weilanden en akkers

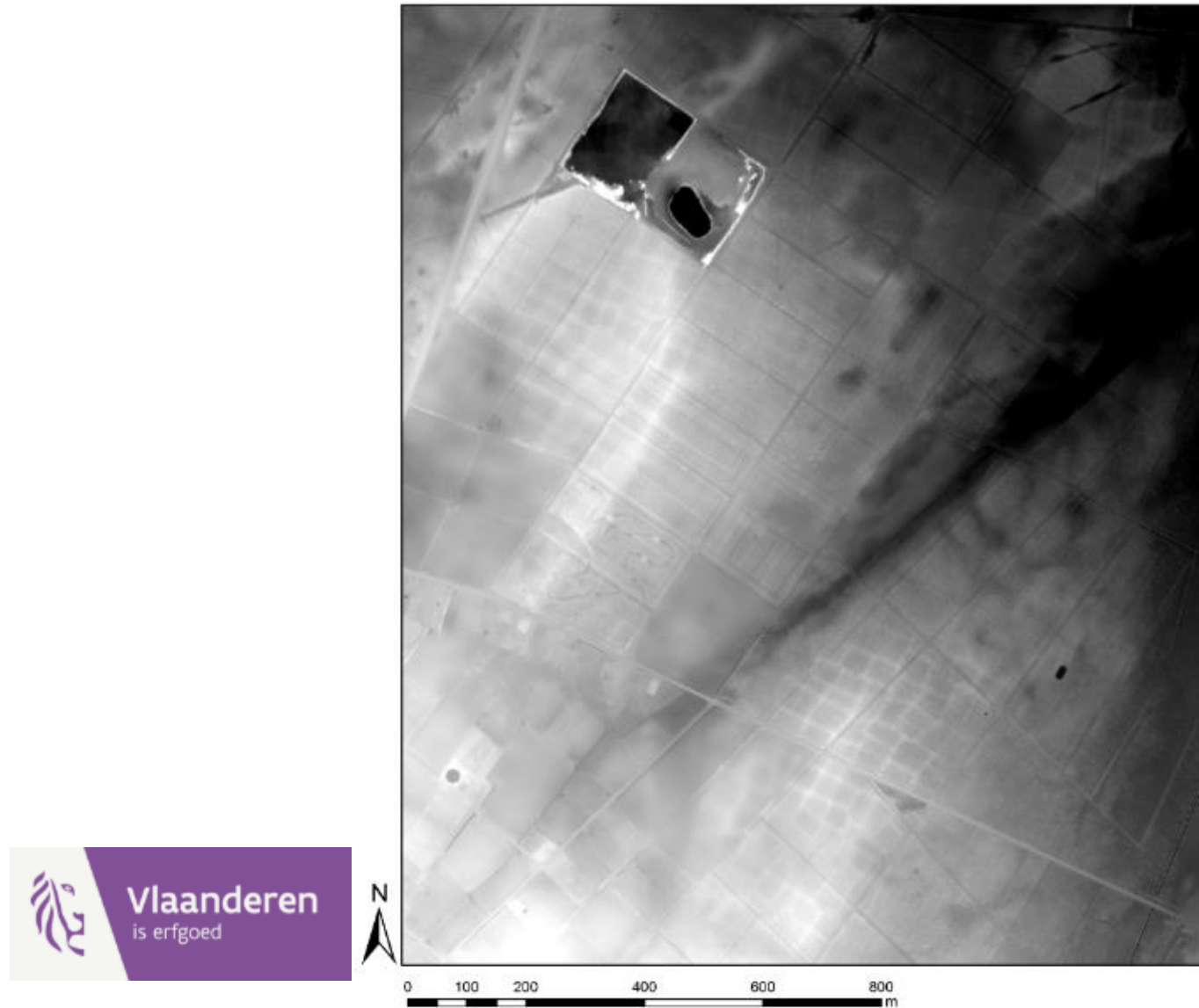
Vlaanderen
is erfgoed

Sinds 2004 (Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen) via laseraltimetrie: veel goed bewaarde complexen in bosgebieden

Vlaanderen
is erfgoed

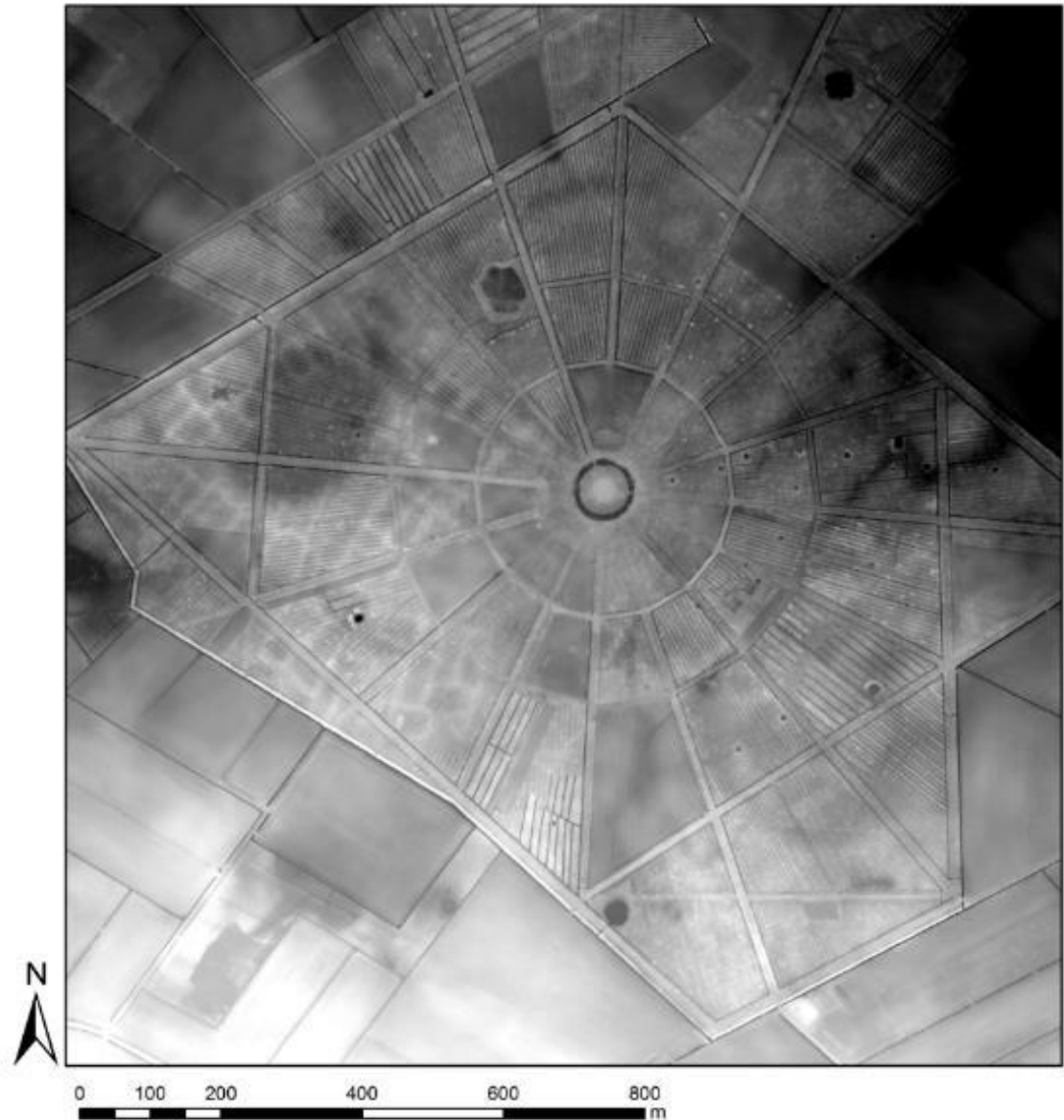
Sinds 2004 (Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen) via laseraltimetrie: veel goed
bewaarde complexen in bosgebieden
Kolisbos:

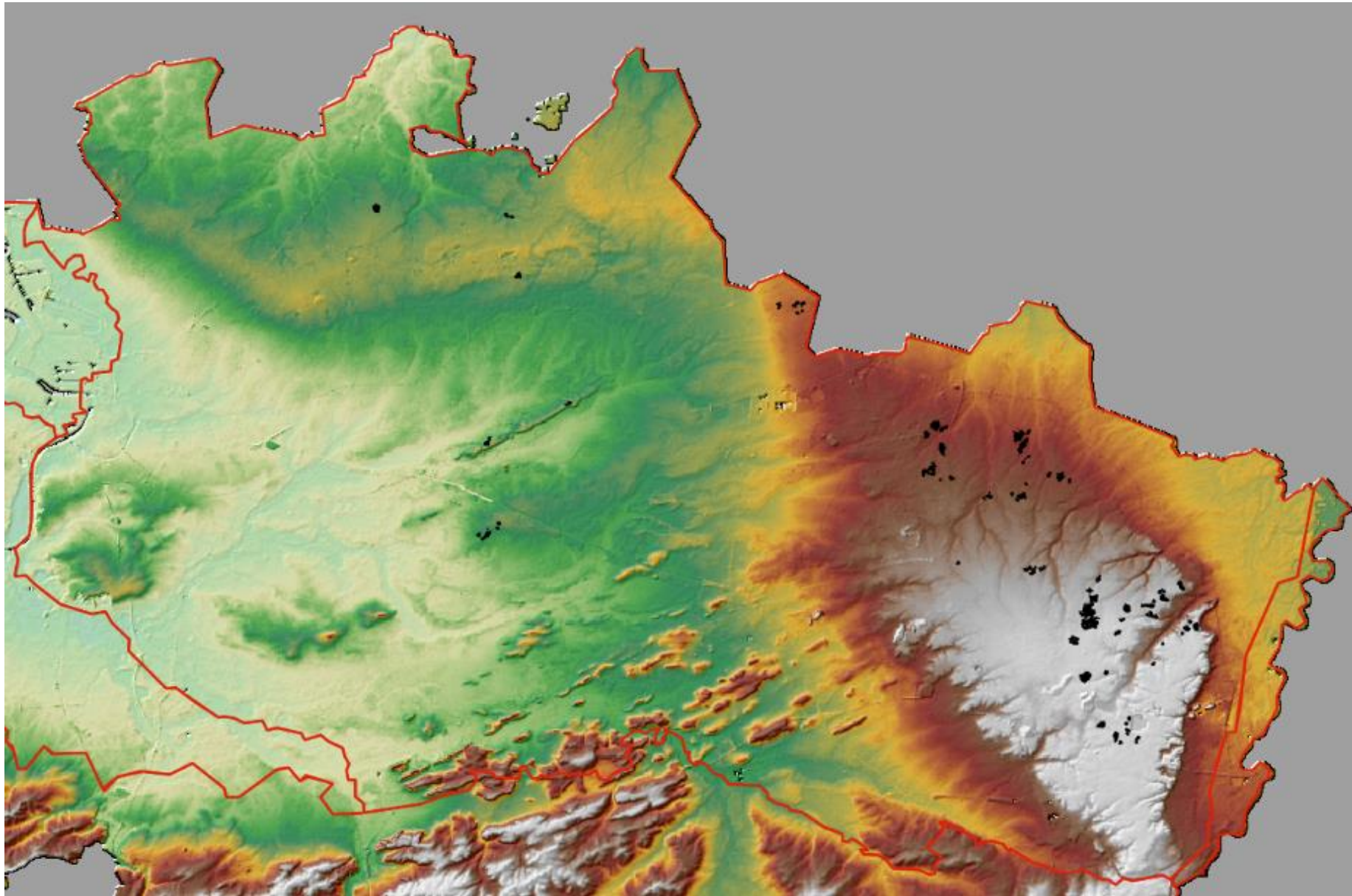
Sinds 2004 (Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen) via laseraltimetrie: veel goed
bewaarde complexen in bosgebieden
Ophovenerheide:

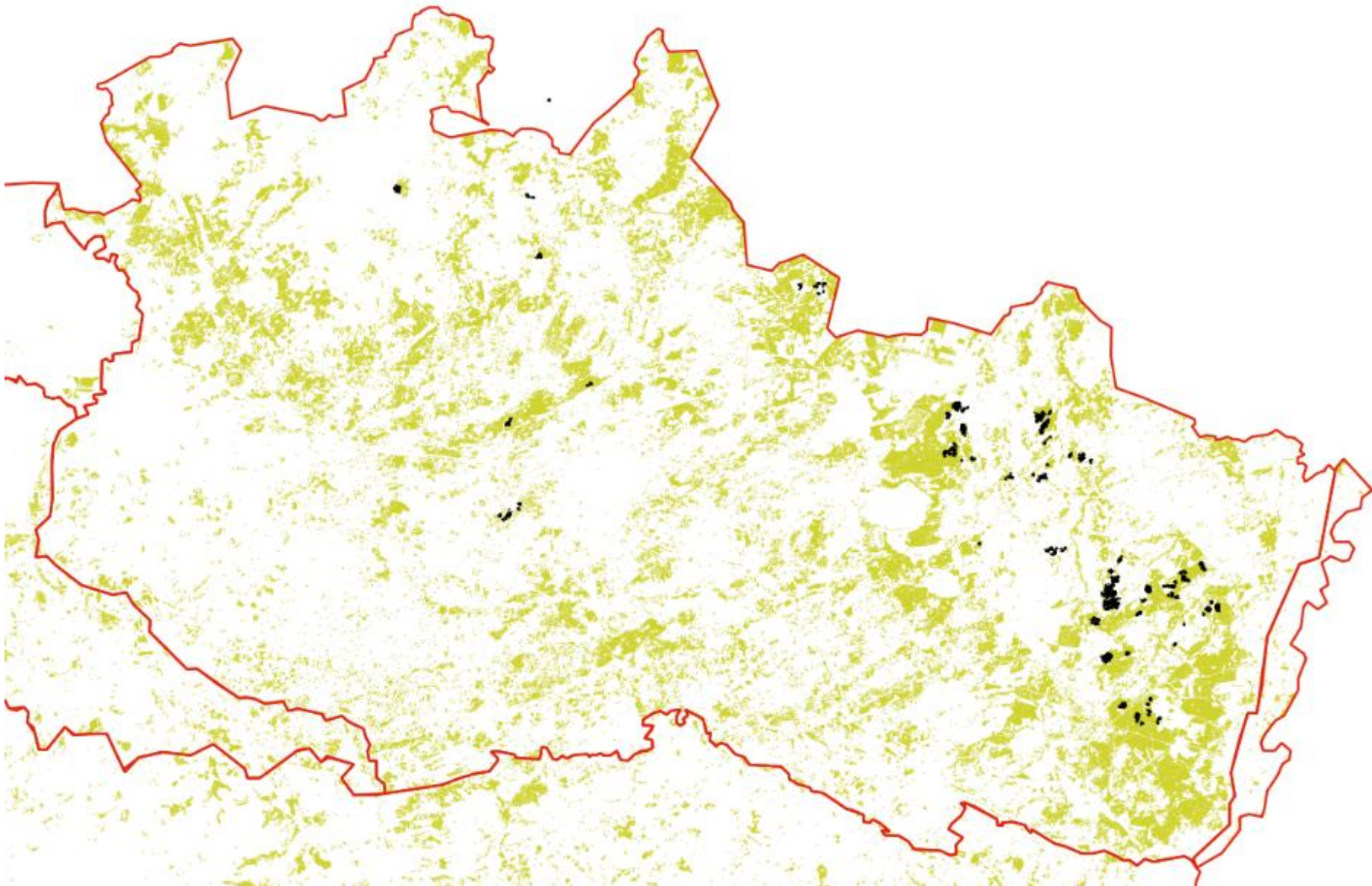
Sinds 2004 (Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen) via laseraltimetrie: veel goed
bewaarde complexen in bosgebieden
De Hees (Rijkevorsel):

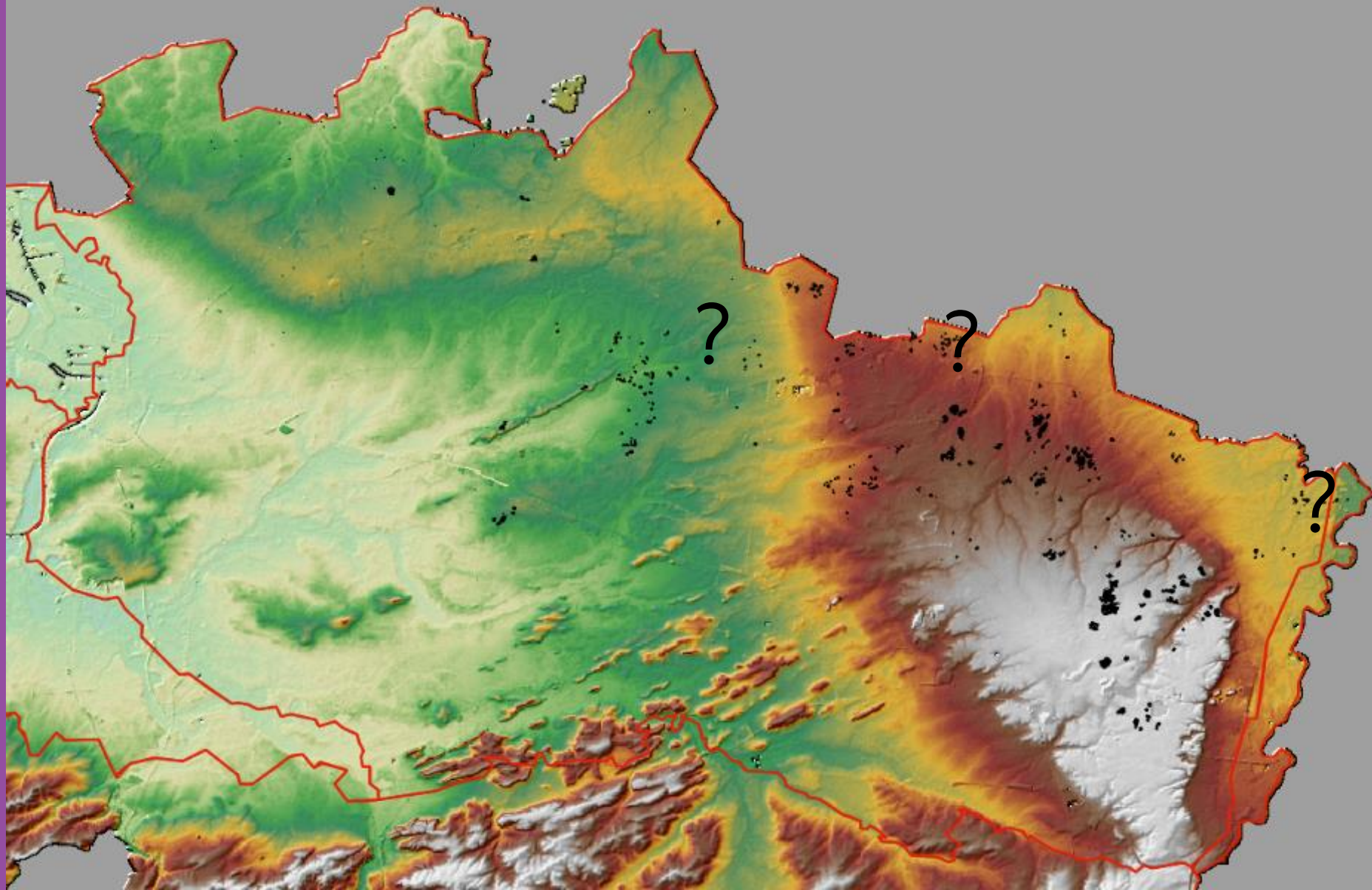
Spreiding op basis van screening Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen

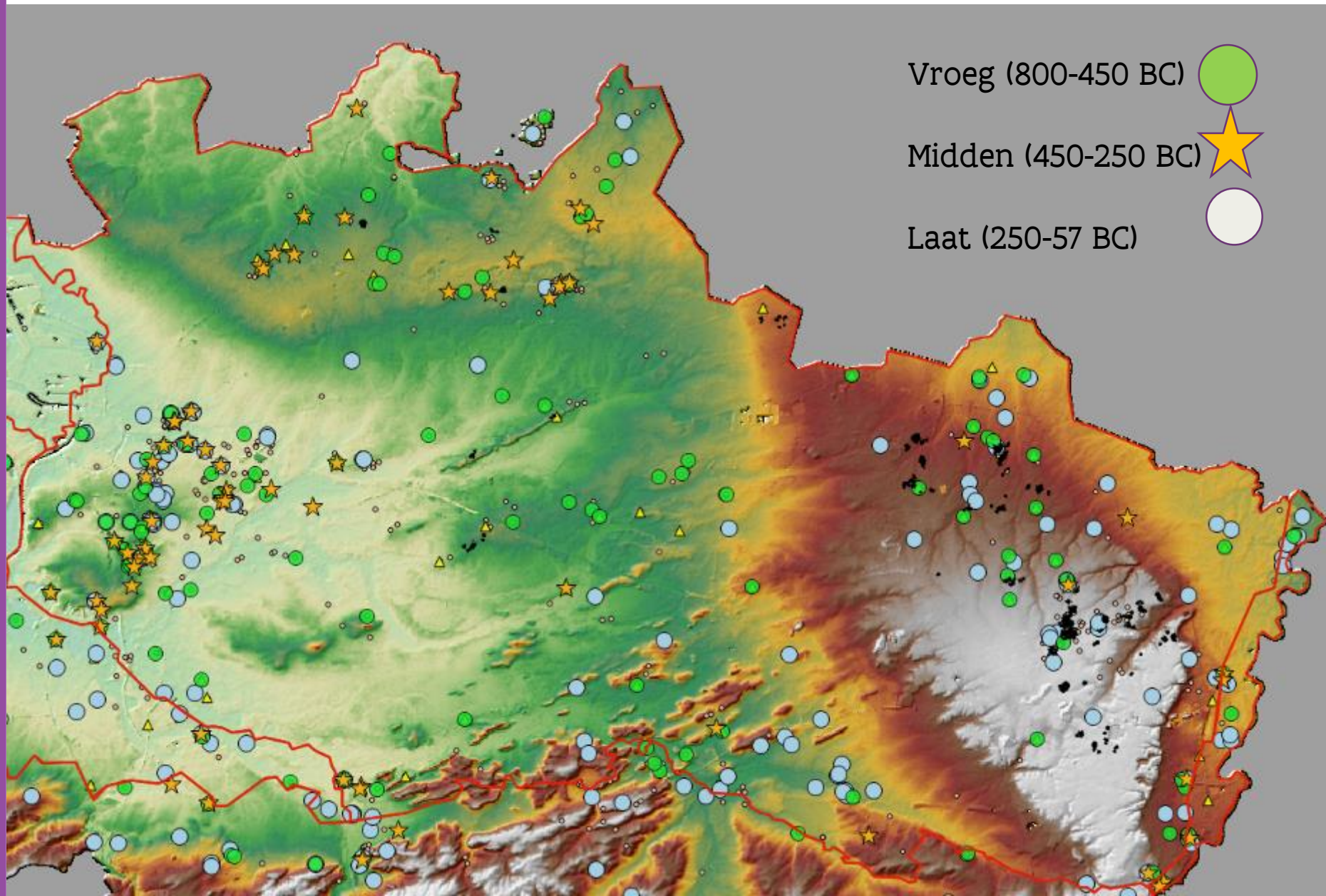
Relatie met gebieden die 'historisch' in heide/ bos en nu bos gelegen zijn

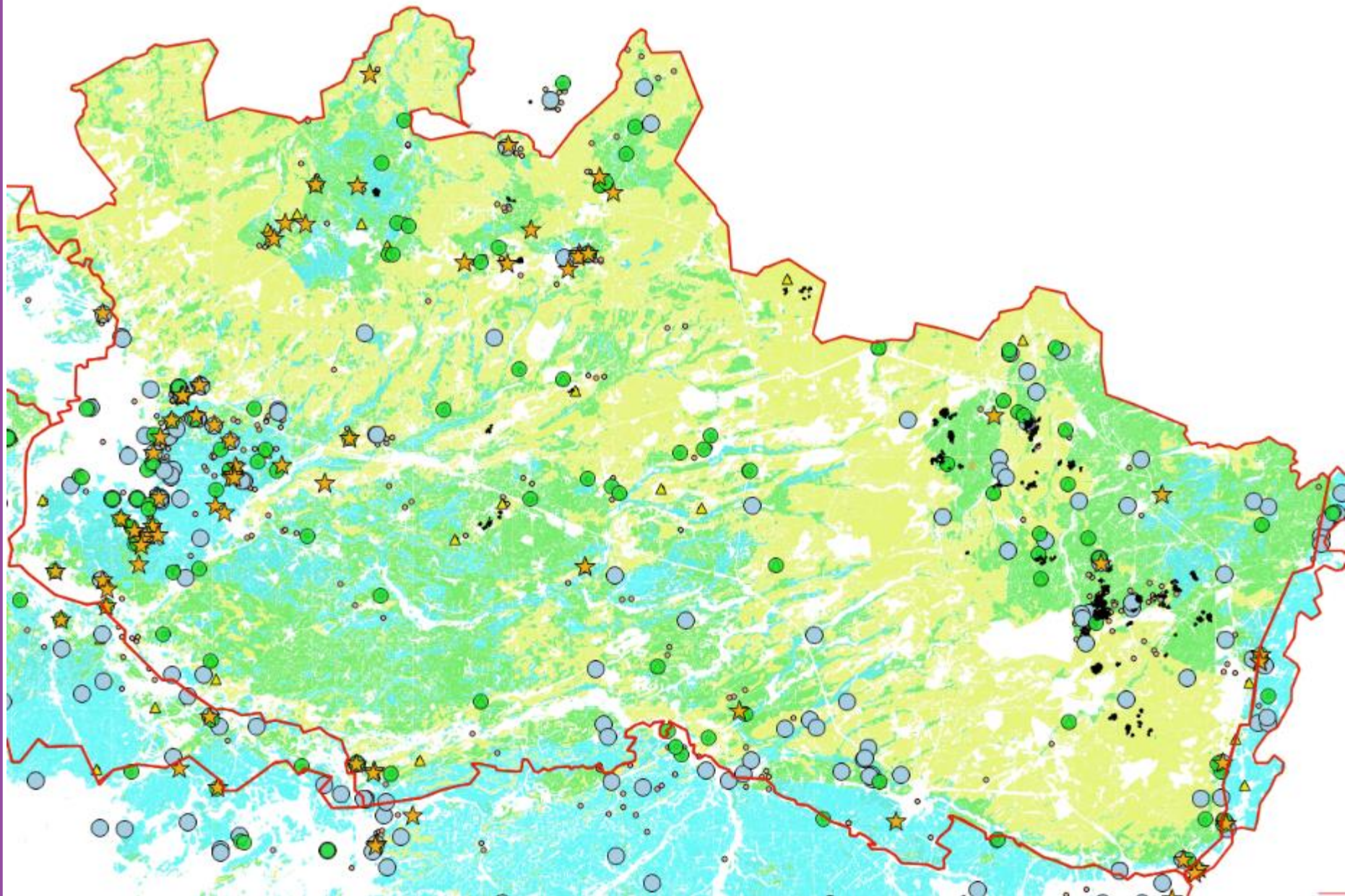
Spreiding gebaseerd op DHM gegevens gecombineerd met luchtfoto's. ? = zones met sporen op luchtfoto's die mogelijk geen Celtic Fields zijn.

Spreading gecombineerd met gekende sites (is ook reflectie van archeologische activiteit) uit de ijzertijd

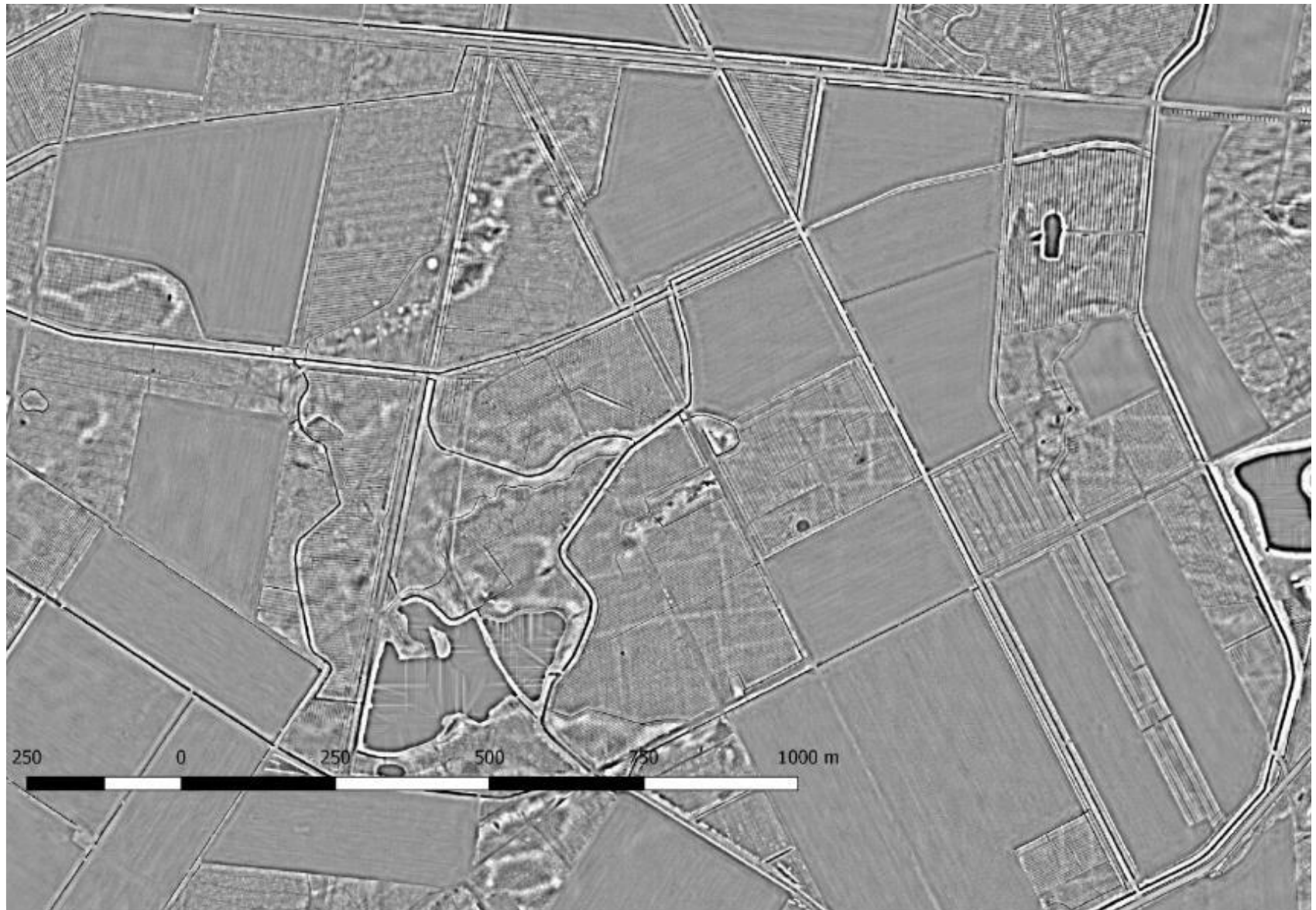

Spreiding Celtic Fields en gekende sites, en spreiding meer 'lemige' bodems
(groen, lichtblauw)

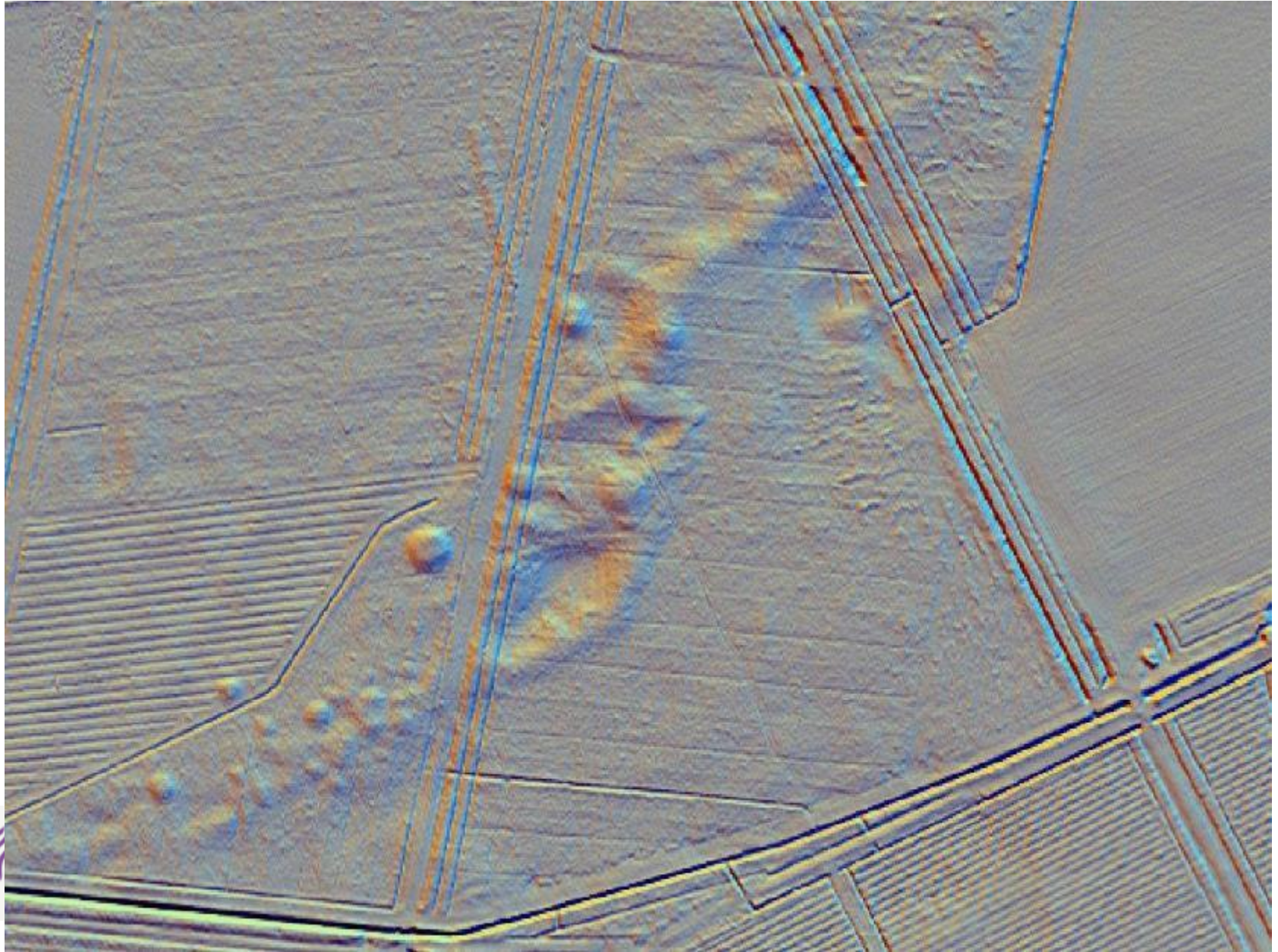
Combinatie met andere relictten, bijvoorbeeld grafheuvels

Postel:

Combinatie met andere relictten, bijvoorbeeld grafheuvels

Postel:

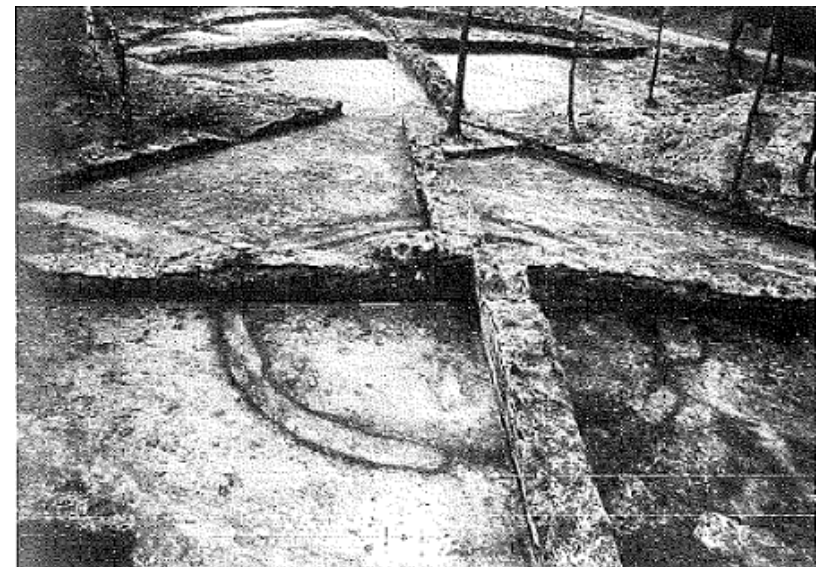
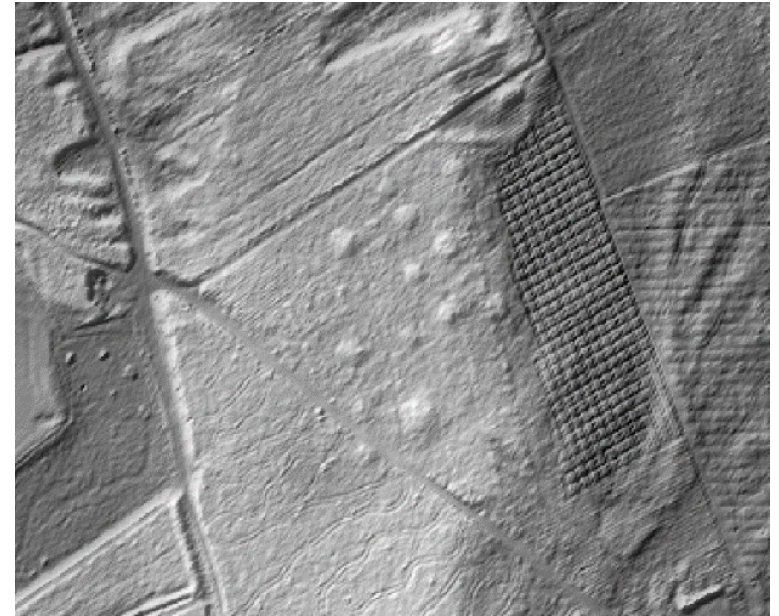
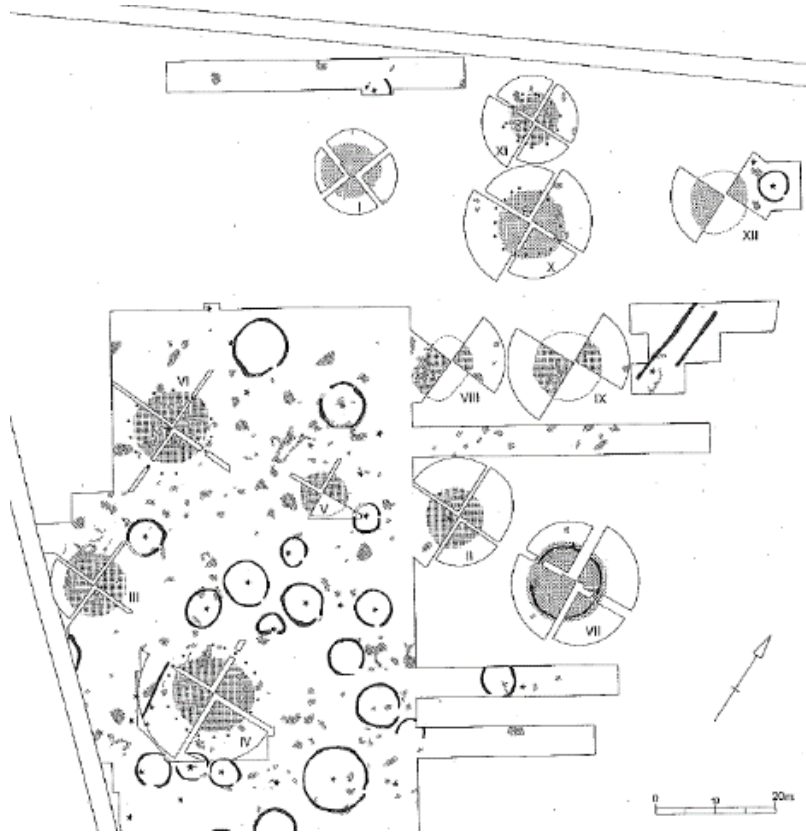
Combinatie met andere sites, bijvoorbeeld grafheuvels

Postel:

Combinatie met andere relictten, bijvoorbeeld grafheuvels

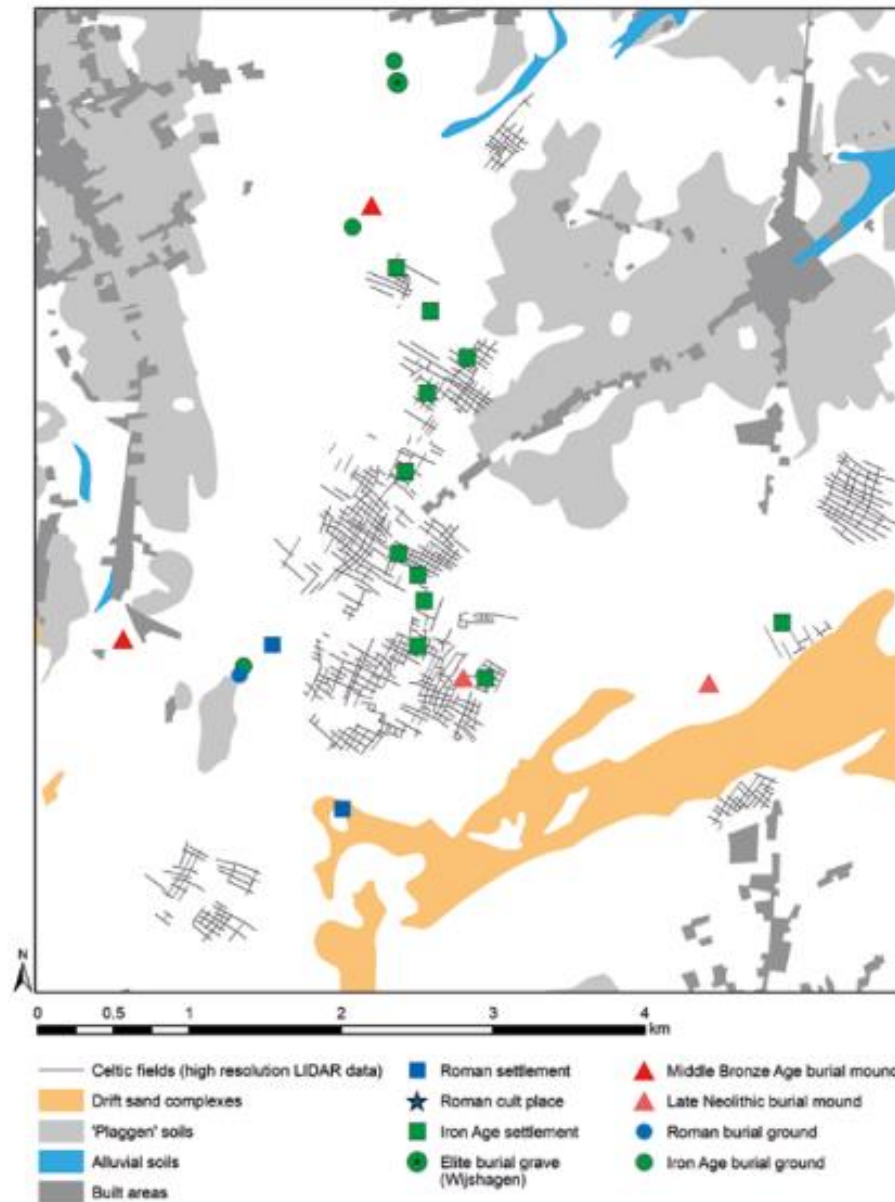
Kaulille:

Combinatie met andere sites, bijvoorbeeld grafheuvels
Kaulille:

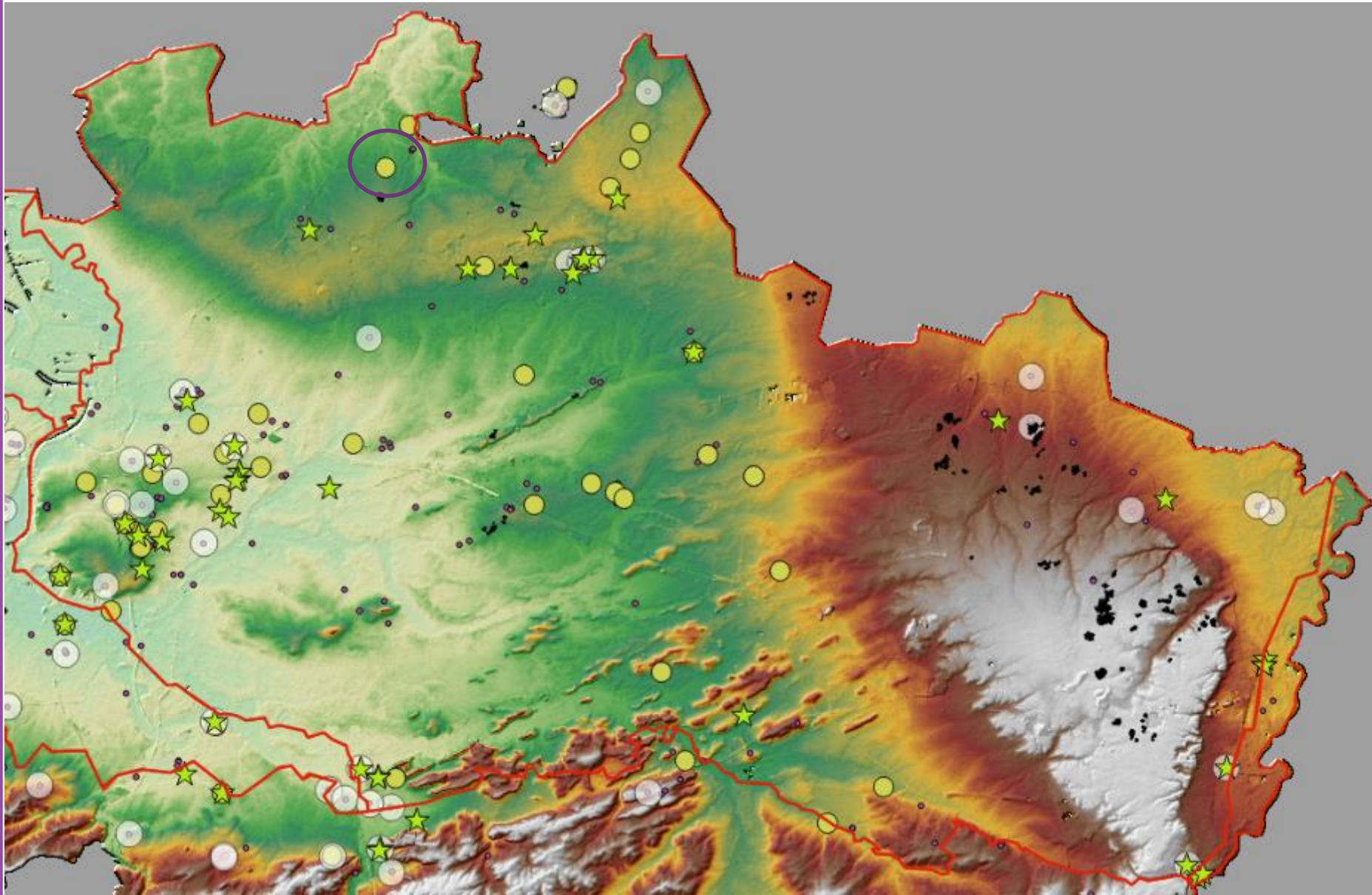

Detailvoorbeeld: spreiding van gekende vindplaatsen in Celtic Field gebied van 'Ophovenerheide' (uit Creemers et al. 2011)

Vlaanderen
is erfgoed

Nog een voorbeeldje: opgraving van ijzertijdbewoning nabij Celtic Fields te 'Hoogstraten-Kluis'

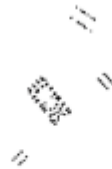

Nog een voorbeeldje: opgraving van ijzertijdbewoning nabij Celtic Fields te 'Hoogstraten-Kluis'

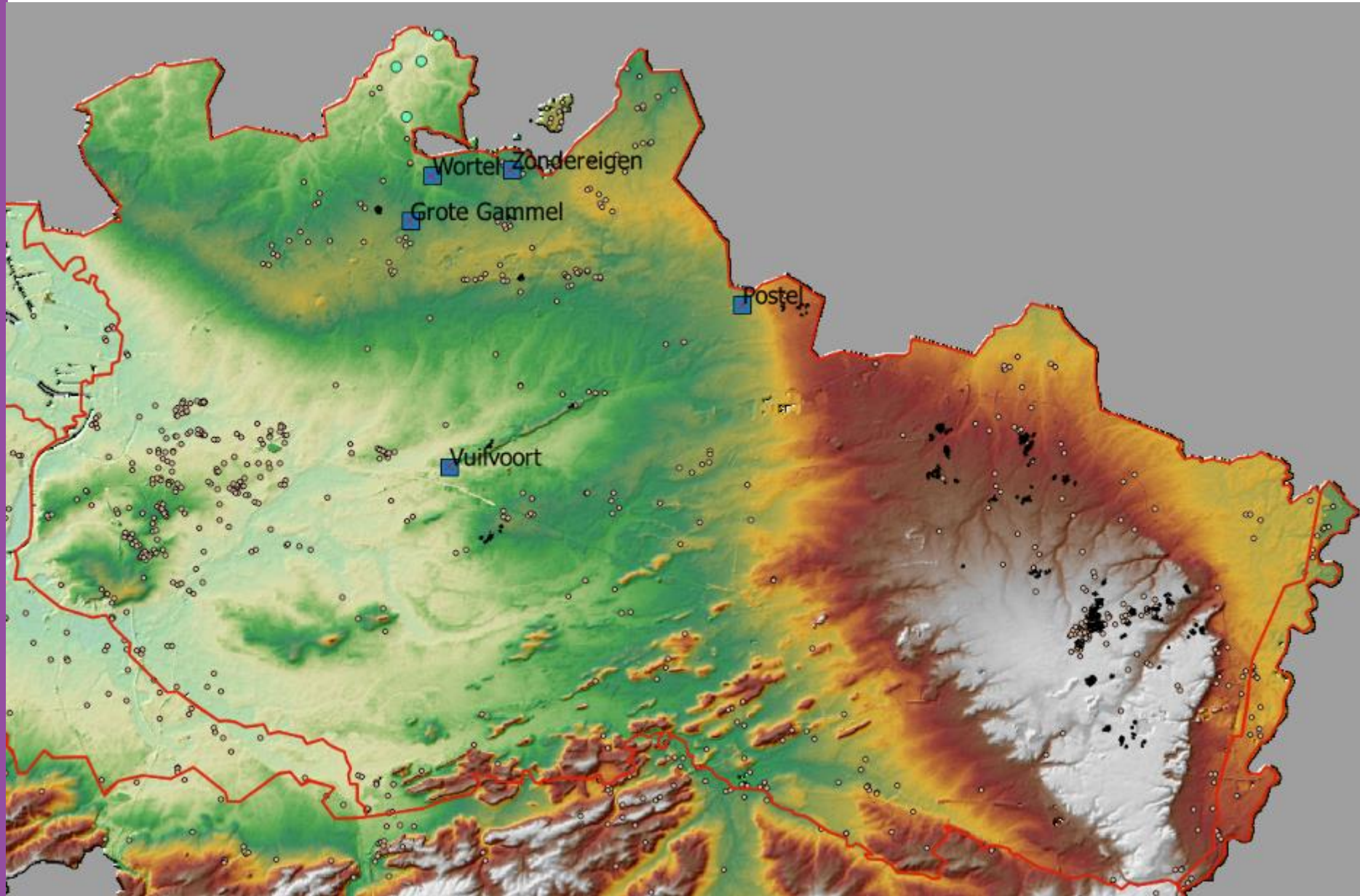
(Alma X.J.F. & Hazen P.J.M. 2015: Een nederzetting uit de vroege ijzertijd te Hoogstraten - De Kluis. Een archeologische opgraving, VEC Rapport 27.)

-

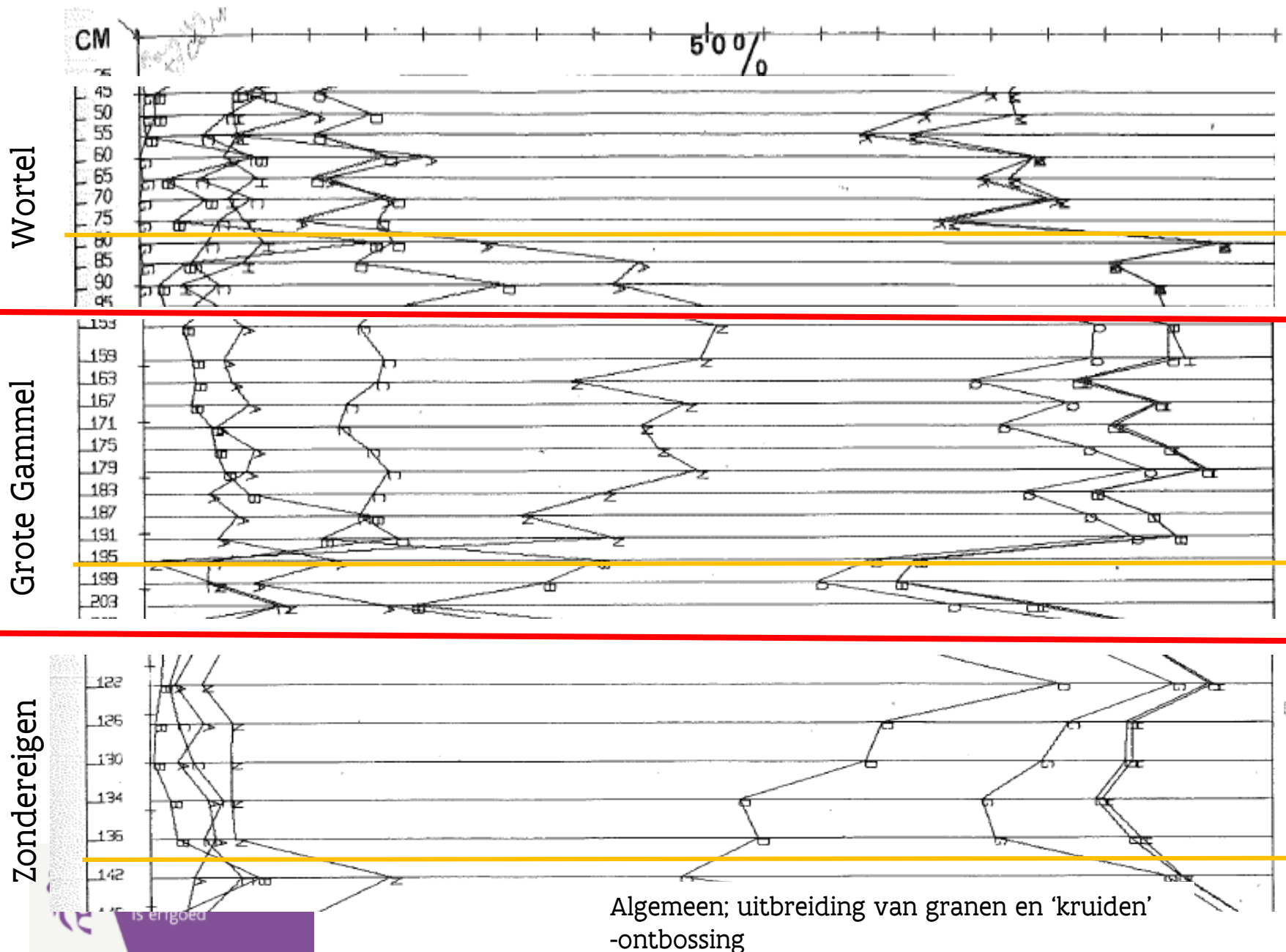
- in gebied met CF's gekend van luchtfoto's
- Vroege ijzertijd bewoning
- NW-ZO oriëntatie
- Botanische analyses: pluimgierst, tarwe, gerst;
Kruiden: hanenpoot, zwaluwtong, schapenzuring,
gewone spurrie
- > kruiden geassocieerd met beakkering.

Nog een voorbeeldje: Diagrammen van fossiele stuifmeelkorrels in de regio's van Celtic Fields

Pollendiagrammen (Beyens 1982):

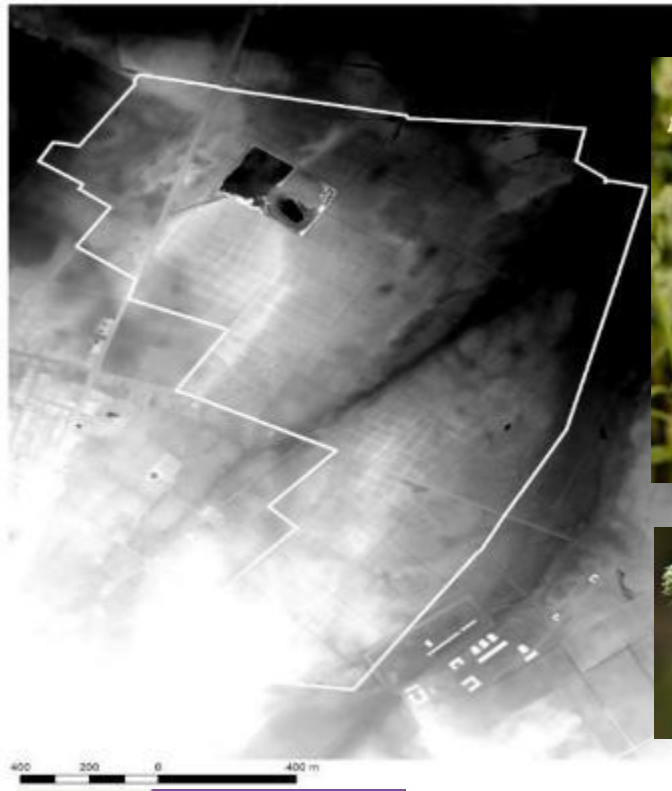

Combinatie van deze gegevens: vrij goed beeld van landschap en bewoning

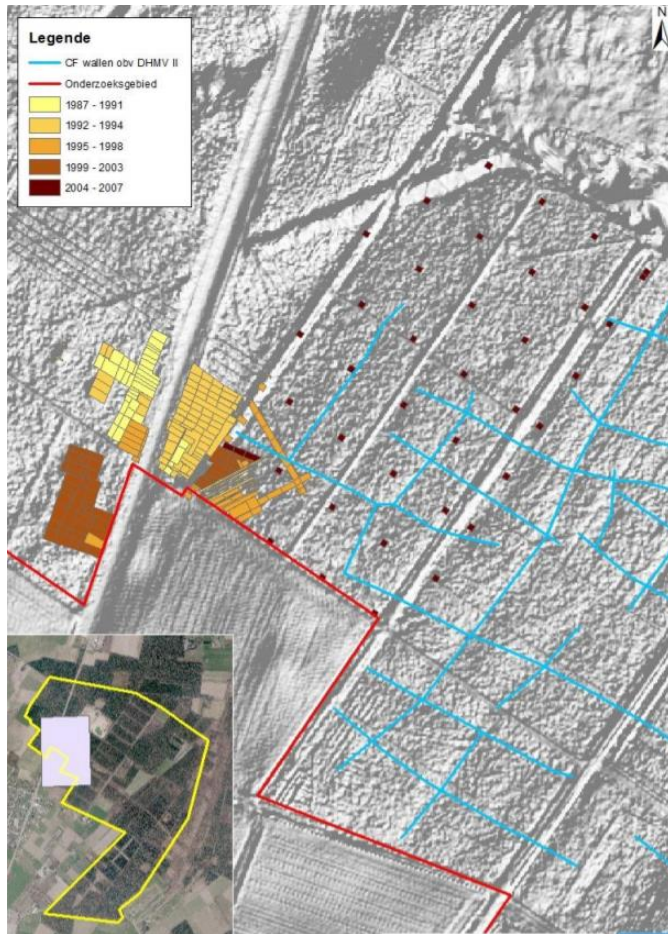
Evaluatie van Celtic Field complex van 'Kolisbos' (Pelt)

- impact van eenmalige omploeging (omzetting naar dennenbos);
- Celtic Field wallen helemaal opgenomen in humeuze B-horizont;
- Spreiding van aardewerk- en houtskoolfragmenten;
- verbrande graankorrels: (gerst & tarwe): 14C tussen 770 and 400 cal BC (95,4%) (Hallstatt plateau);
- andere: eenjarige hardbloem en beklierde duizendknoop;
- nog andere botanische resten: 'wetland' vegetatie (b.v. zwarte els): wellicht vruchtbare 'plaggen' uit beekvallei.

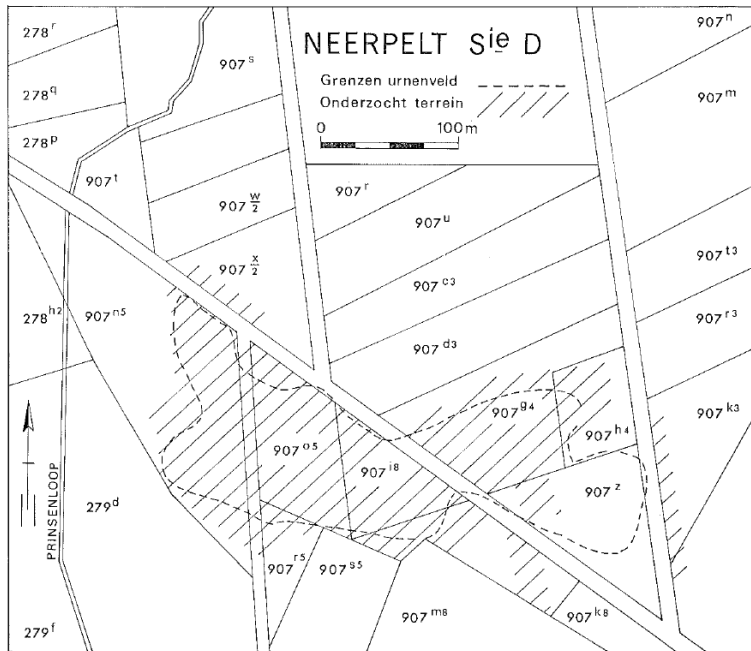

Evaluatie van Celtic Field complex van 'Kolisbos' (Pelt)

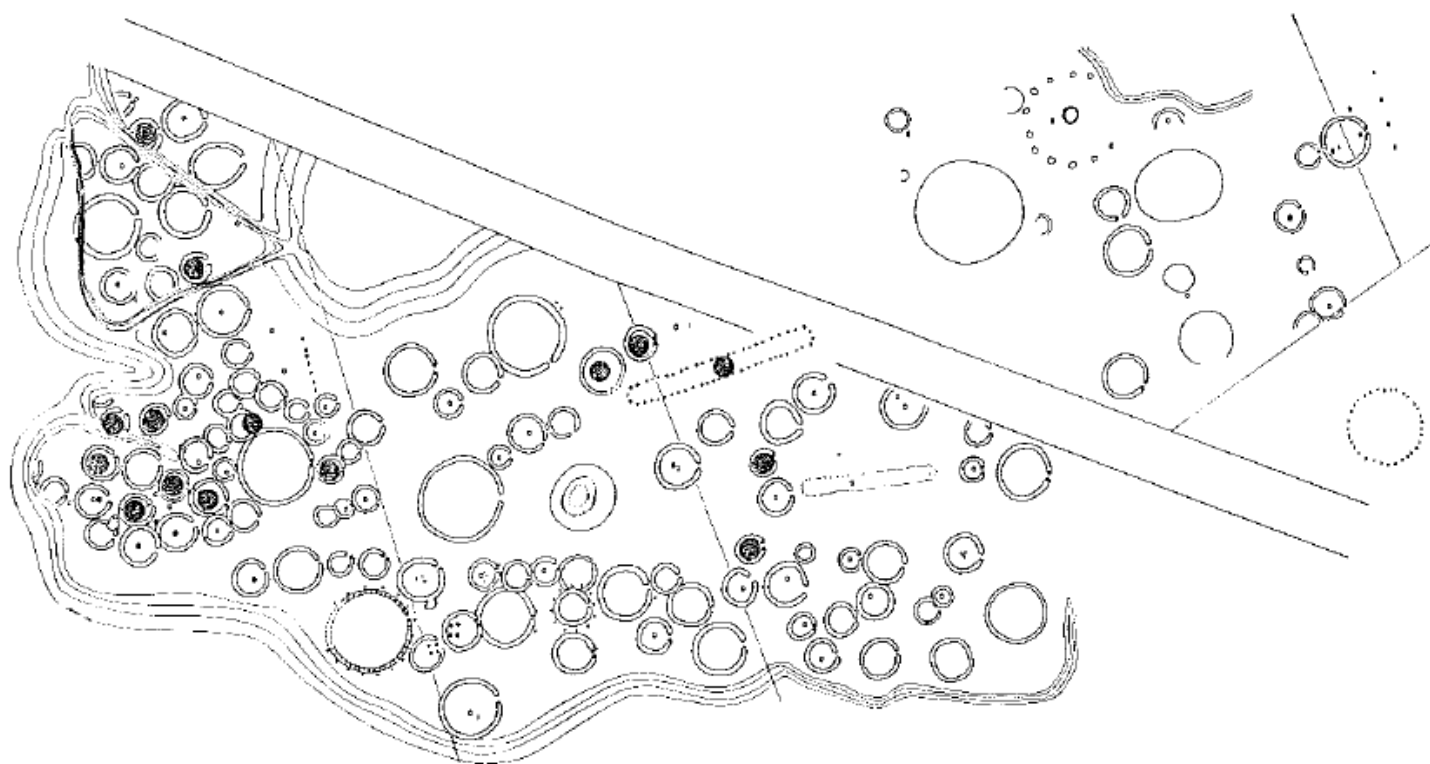
-Eerdere opgravingen door heemkundige kring (jaren '1990): Belangrijke site uit Romeinse periode, maar ook vondsten uit verschillende periodes: van steentijd tot vroege middeleeuwen.

Grafveld van De Roosen (Neerpelt)

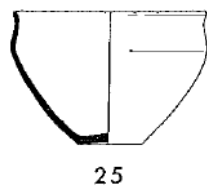
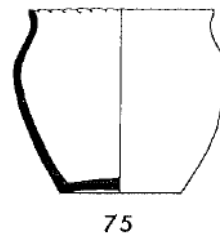
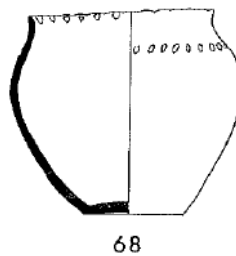
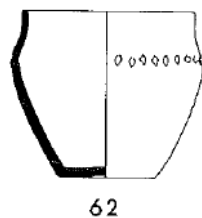
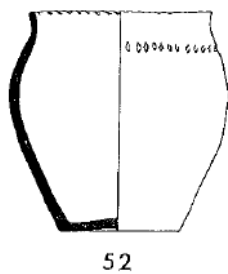
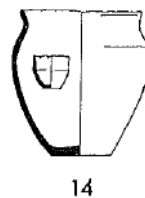
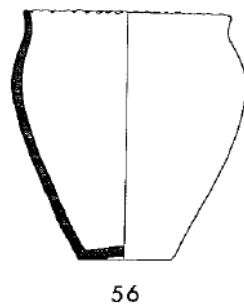
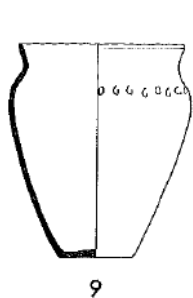

Grafveld van De Roosen (Neerpelt)

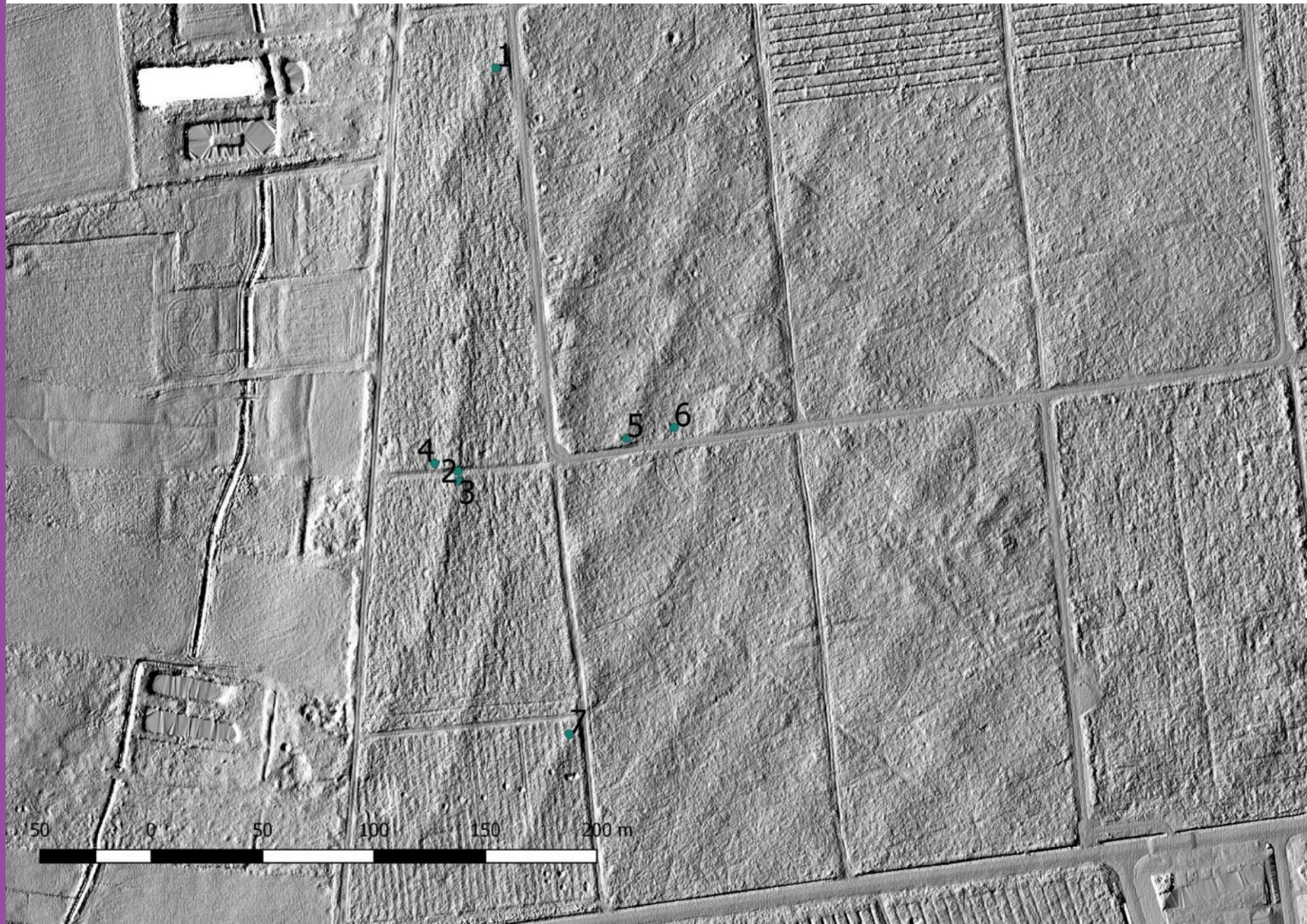

Vlaanderen
is erfgoed

Grafveld van De Roosen (Neerpelt)

(Beknopte) evaluatie via boringen en profiel Lindelse Heide

(Beknopte) evaluatie via boringen en profiel Lindelse Heide

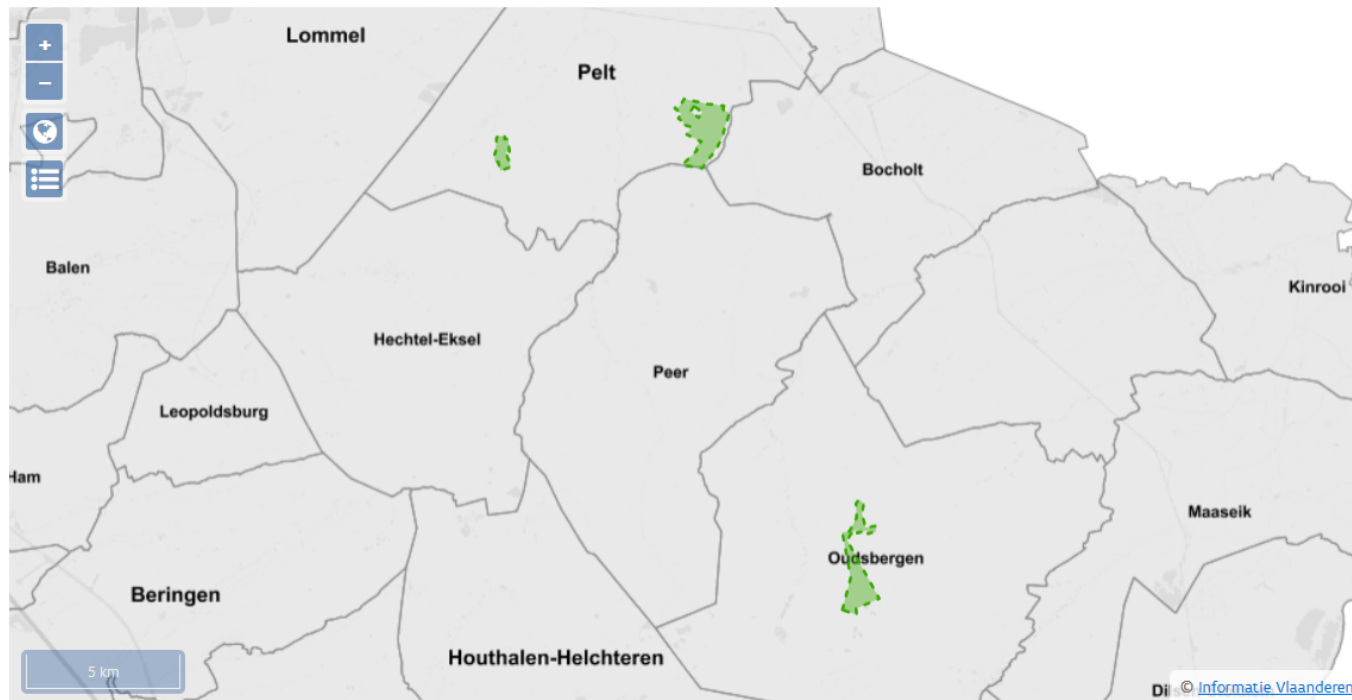
Thema 'Celtic Fields' in de inventaris Onroerend Erfgoed (nog aan te vullen)

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/143>

Celtic Field-akkercomplexen

ID: 143 URI: <https://id.erfgoed.net/themas/143>

Beschrijving

Inleiding

Deze tekst is een gedeeltelijke overname van Creemers *et al.* 2011, met een update

Provincie
Antwerpen, Limburg

Gemeente

Thema 'Celtic Fields' in de inventaris Onroerend Erfgoed

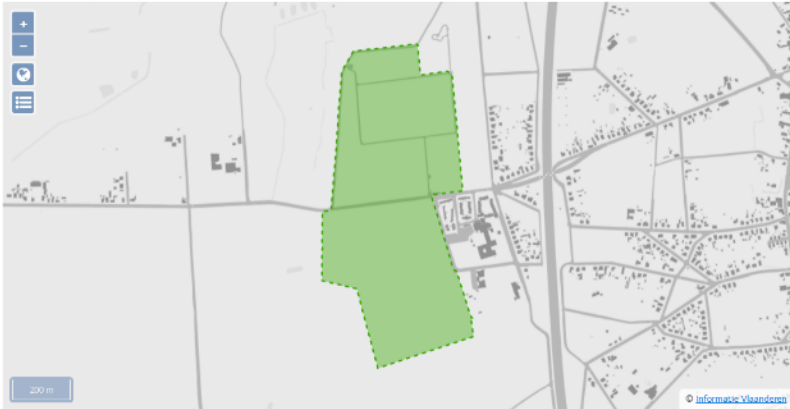
https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/306648

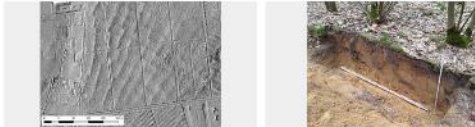
ERFGOEDOBJECT

Celtic Field-complex van de Lindelse Heide

archeologisch geheel

ID: 306648 URI: <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/306648>

[Bekijk alle 2 beelden in de beeldbank >](#)

Beschrijving

Algemene Situering

Het gebied ligt op een drietal kilometer ten zuidwesten van de dorpskern van Overpelt, ten westen van het gehucht Lindel, aan de zuidoost en de noordwestkant van de Gortebuitenloop.

Archeologische nota

Deze archeologische nota is grotendeels overgenomen uit Creemers *et al.* 2011.

Veronique Vandekerchove (Vandekerchove 1987) detecteerde al enkele *soilmarks* die op de aanwezigheid van *Celtic Fields* wezen, ten noorden van de Lindelse Heide. Het gebied is bovendien sinds lang bekend als een archeologisch rijke zone. De historie van de opgravingen gaat ter plekke terug tot het einde van de 19de eeuw. In de tweede helft van de 20ste eeuw viel de regio echter ten prooi aan fervente grafplunderaars. Toch vonden er ook verschillende wetenschappelijke opgravingen plaats. Het grafveld Hunnebergen werd al beschreven door Charles Dens (Dens 1897). Naar aanleiding van een herbebossing in de jaren 80 van de vorige eeuw werd er hier een urnenveld uit de late bronstijd/vroege ijzertijd opgegraven Dens 1897; Janssen 1987; Janssen & Van Impe 1987; Engels 1982, 87-88; Meex 1972, 29; Paesen 2008; Van Impe 1992, 535-537).

In hetzelfde gebied, iets naar het zuiden, situeerde zich ook een Romeinse

Provincie
Limburg

Gemeente
Pelt

Deelgemeente
Overpelt

Straat
Onbepaald

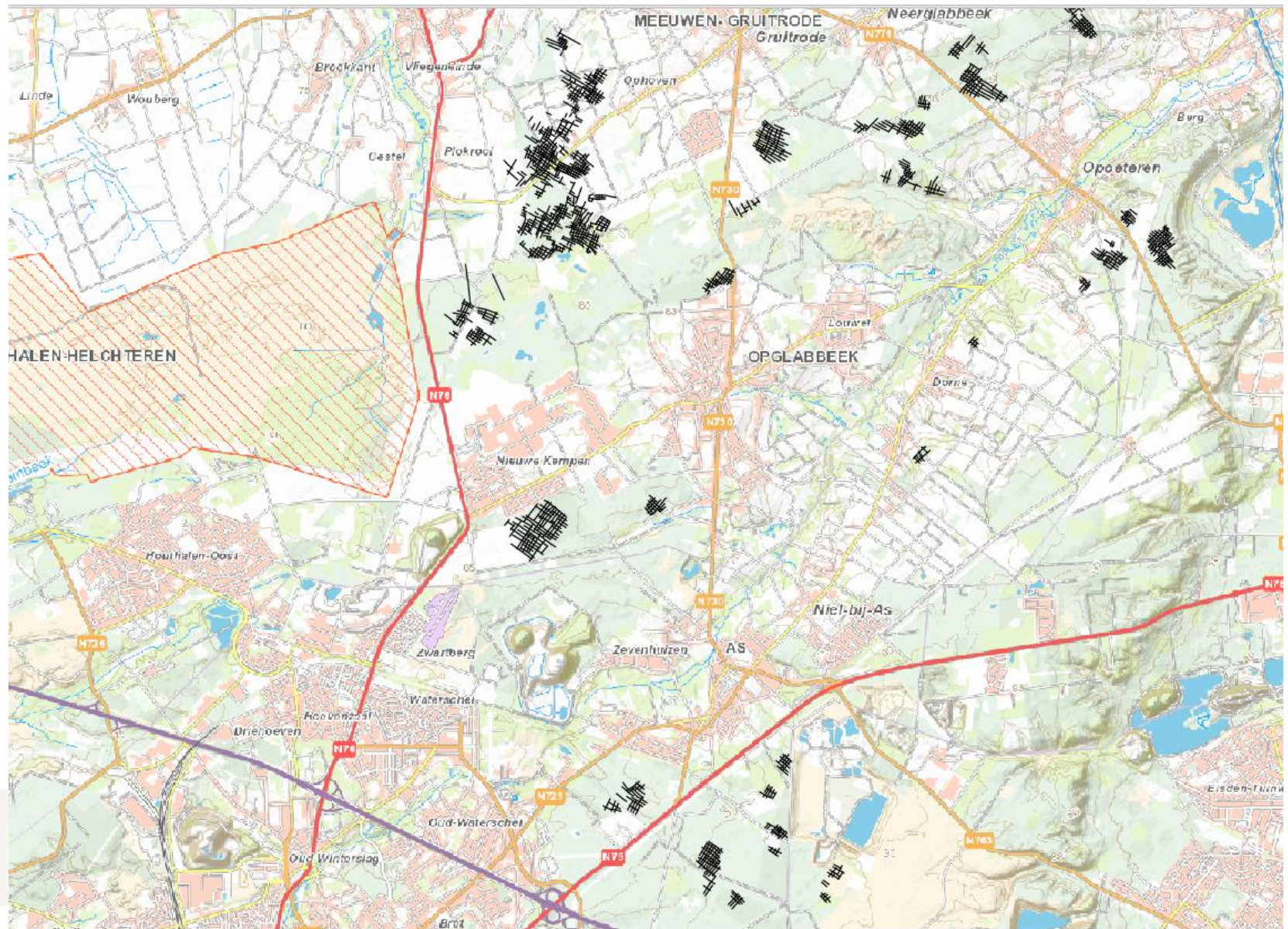
Locatie
Overpelt (Pelt)

Fysieke status
Bewaard

Erfgoedwaarde
Aanwezig

Typologie: [akkerlanden](#), [celtic fields](#)

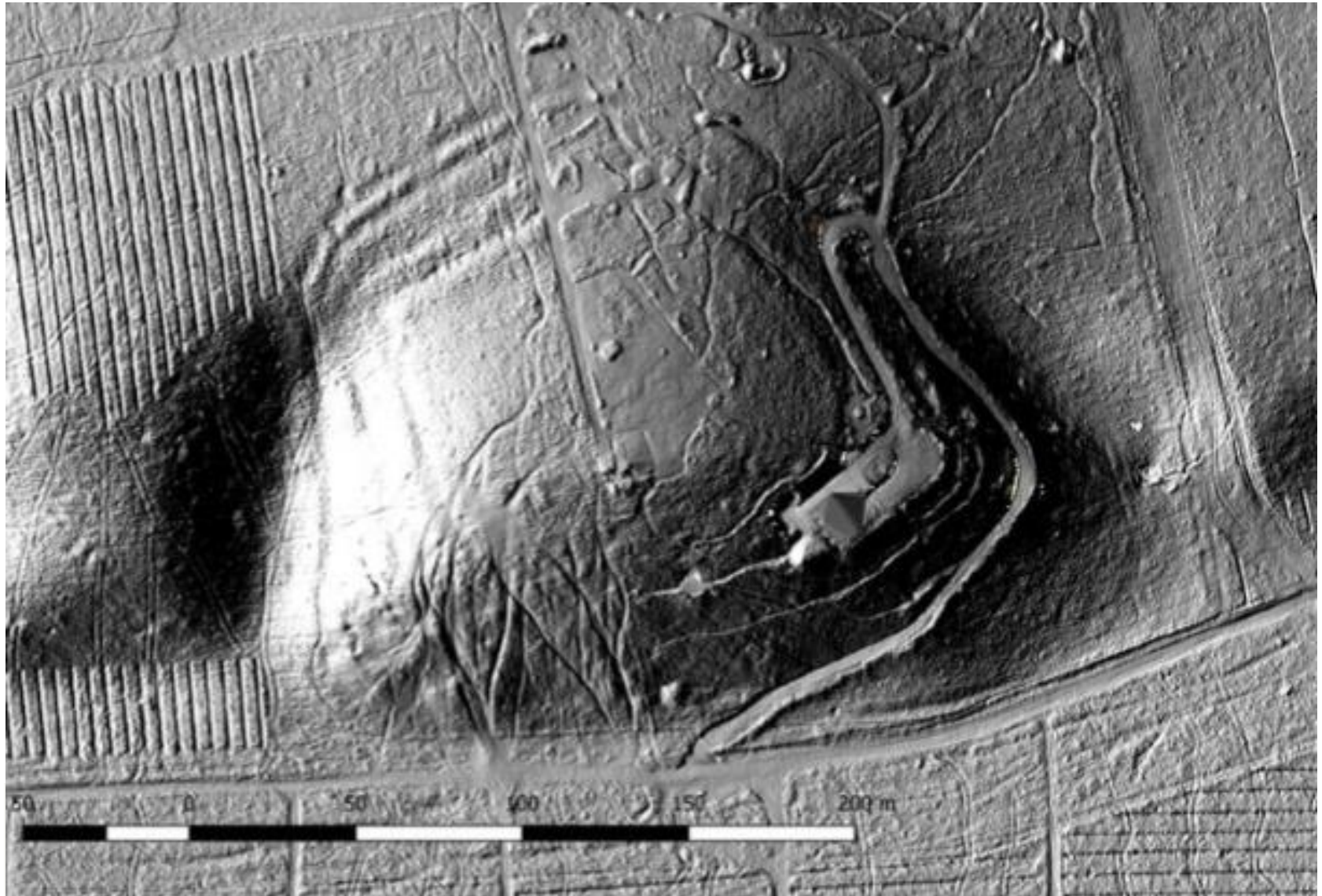
Dense spreiding Celtic Field complexen van tientallen hectare op deel Kempens Plateau

Op basis van DHM-Vlaanderen; nog veel ander bewaard erfgoed in de Kempense bossen

Op basis van DHM-Vlaanderen; nog veel ander bewaard erfgoed in de Kempense bossen

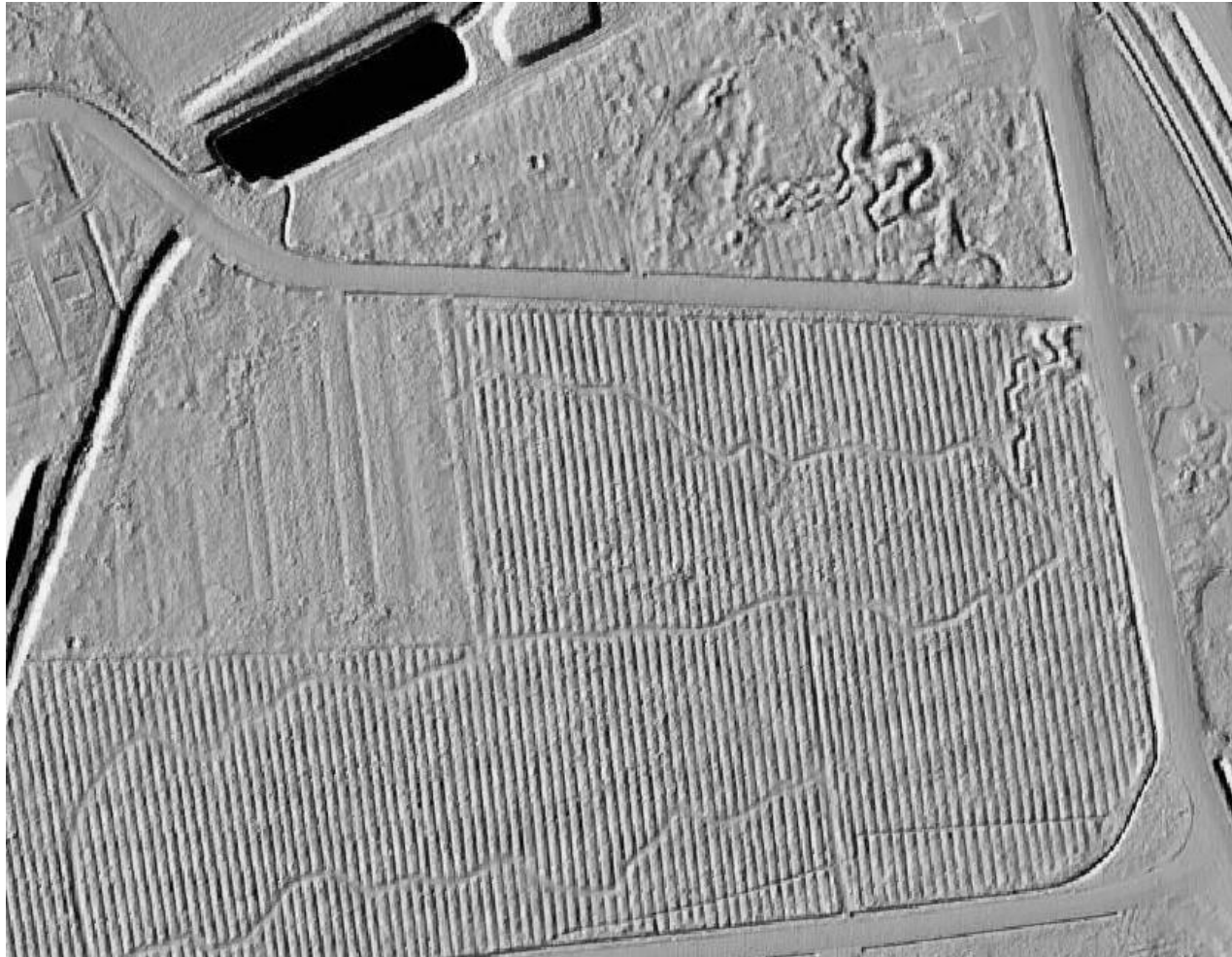

Op basis van DHM-Vlaanderen; nog veel ander bewaard erfgoed in de Kempense bossen

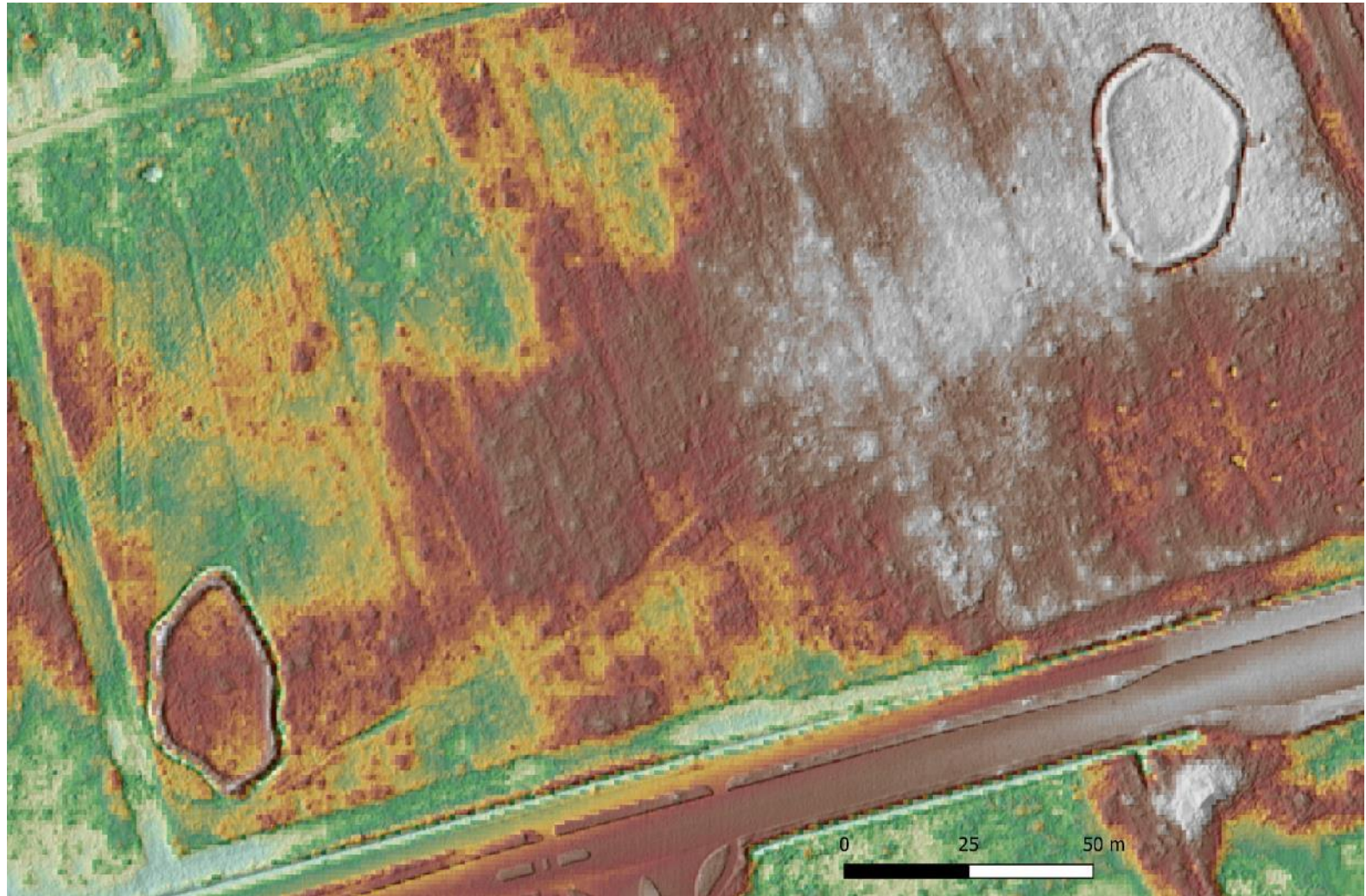

Vlaanderen
is erfgoed

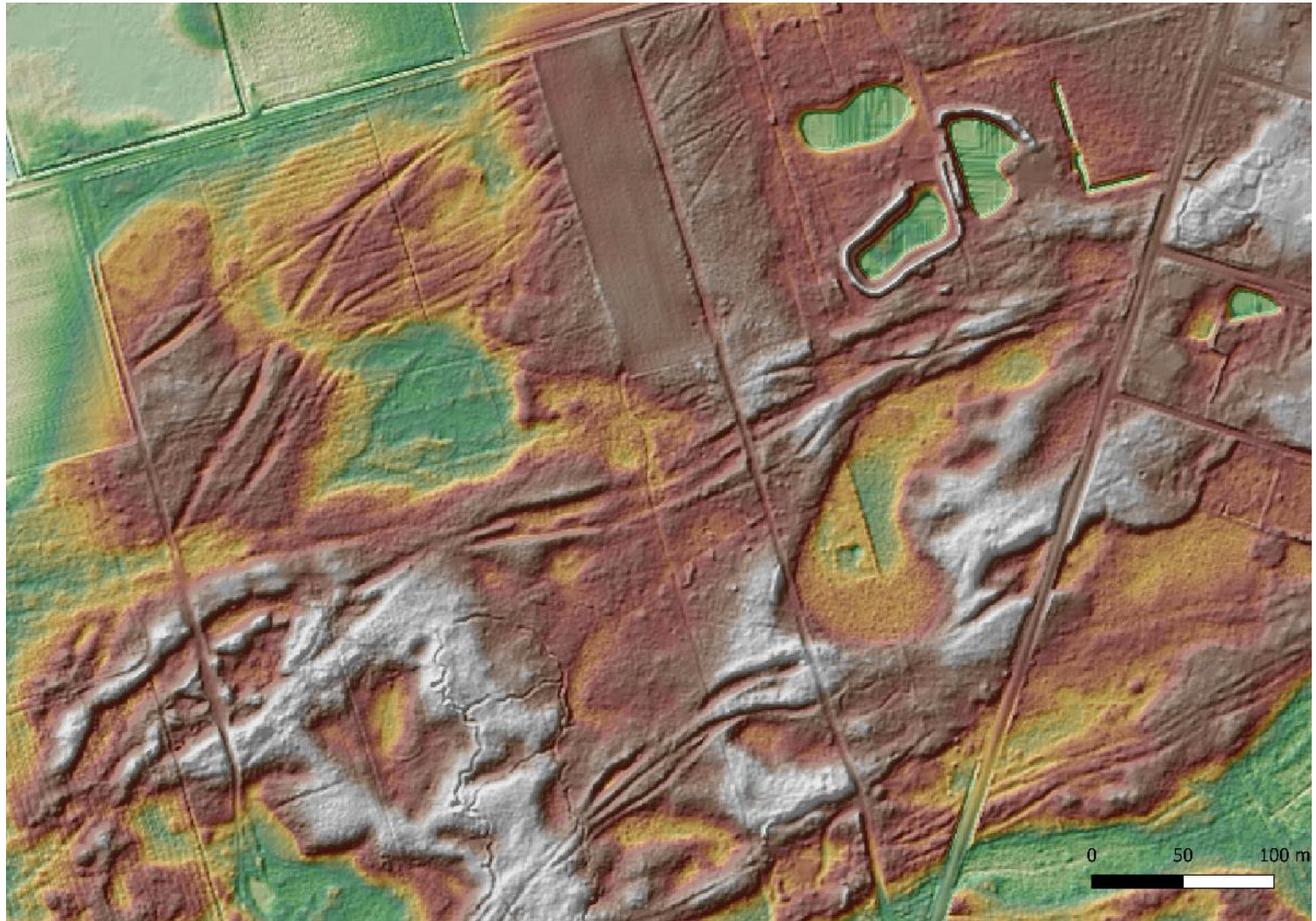
Op basis van DHM-Vlaanderen; ander erfgoed, loopgraven WOII

Op basis van DHM-Vlaanderen; ander erfgoed, grachten ter bestrijding van de rondziekte

Op basis van DHM-Vlaanderen; ander erfgoed, karrensporen (en loopgraven)

Vlaanderen
is erfgoed

Beheer

Algemene principes:

- Aanwezigheid van bos is altijd gunstig geweest voor de bewaring van het erfgoed (geen impact ploegen, bouwen, etc.);
- Meeste activiteiten van beheer in bossen zijn niet schadelijk voor erfgoed
- Enkel bij grondverzet (b.v. frezen, plaggen, verwijderen van bomen en struiken met stronk) of impact op de bodem (b.v. spoorvorming door zware machines) is er potentiële schade.
- Bij grondverzet of impact: rekening houden met en aangepaste manieren van werken kunnen veel schade voorkomen. Gedetailleerde kennis over aanwezigheid en ligging is dan natuurlijk belangrijk (cf. infra).
- Niet alleen rekening houden met het zichtbare erfgoed maar ook 'onzichtbare' b.v. aanwezigheid van andere graven nabij grafheuvels).
- De ene structuur is de andere niet, b.v. individuele grafheuvel is 'kwetsbaarder' of vraagt meer **actief beheer** dan b.v. Celtic Fields (cf. infra).
- Rekening houden met erfgoed bij bepaalde activiteiten (b.v. geen mountainbike routes over grafheuvels).

Problematiek van beheer Zichtbaarheid (Lindelse Heide)

Problematiek van beheer Zichtbaarheid (Lindelse Heide)

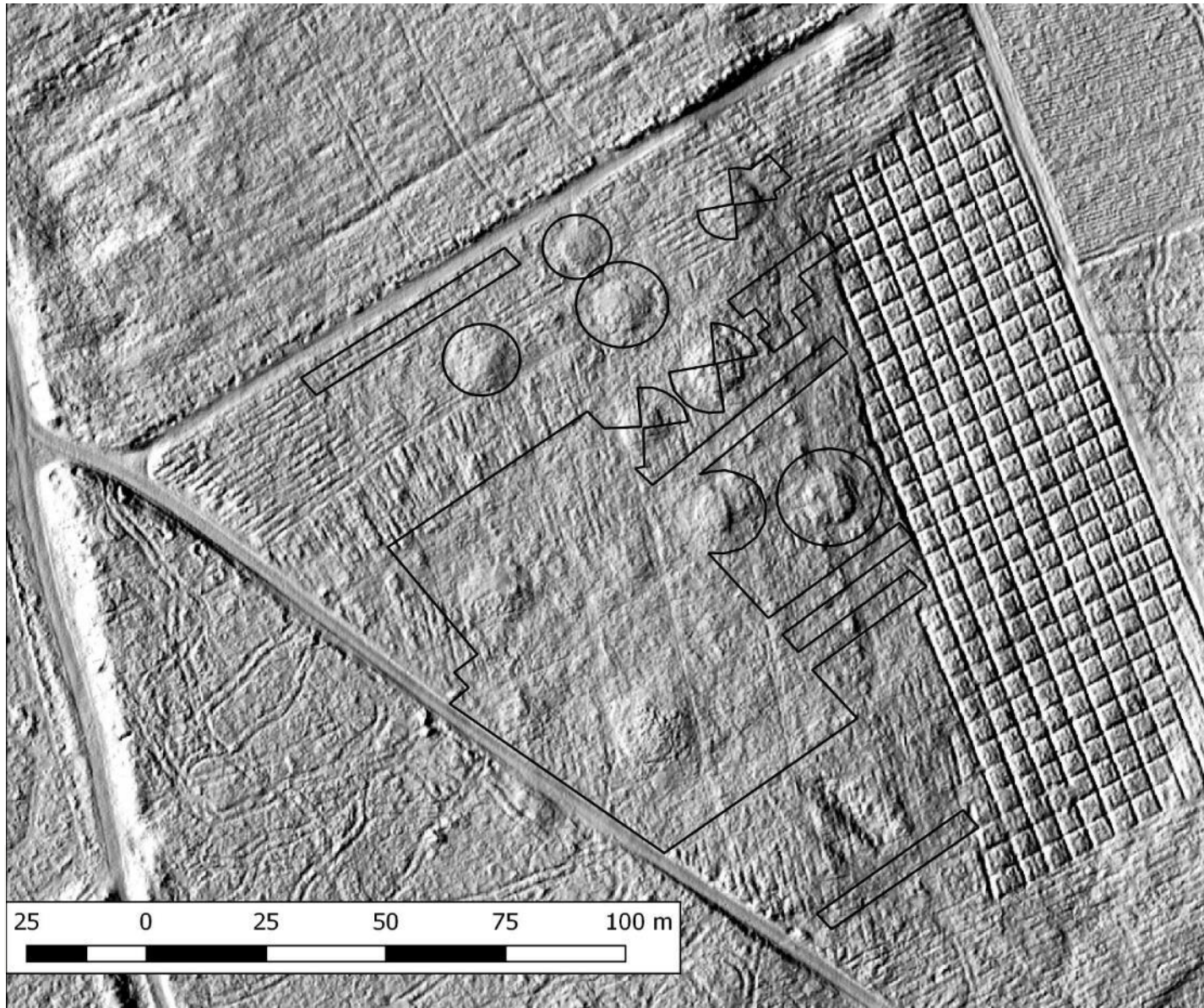

Problematiek van beheer Zichtbaarheid (Lindelse Heide)

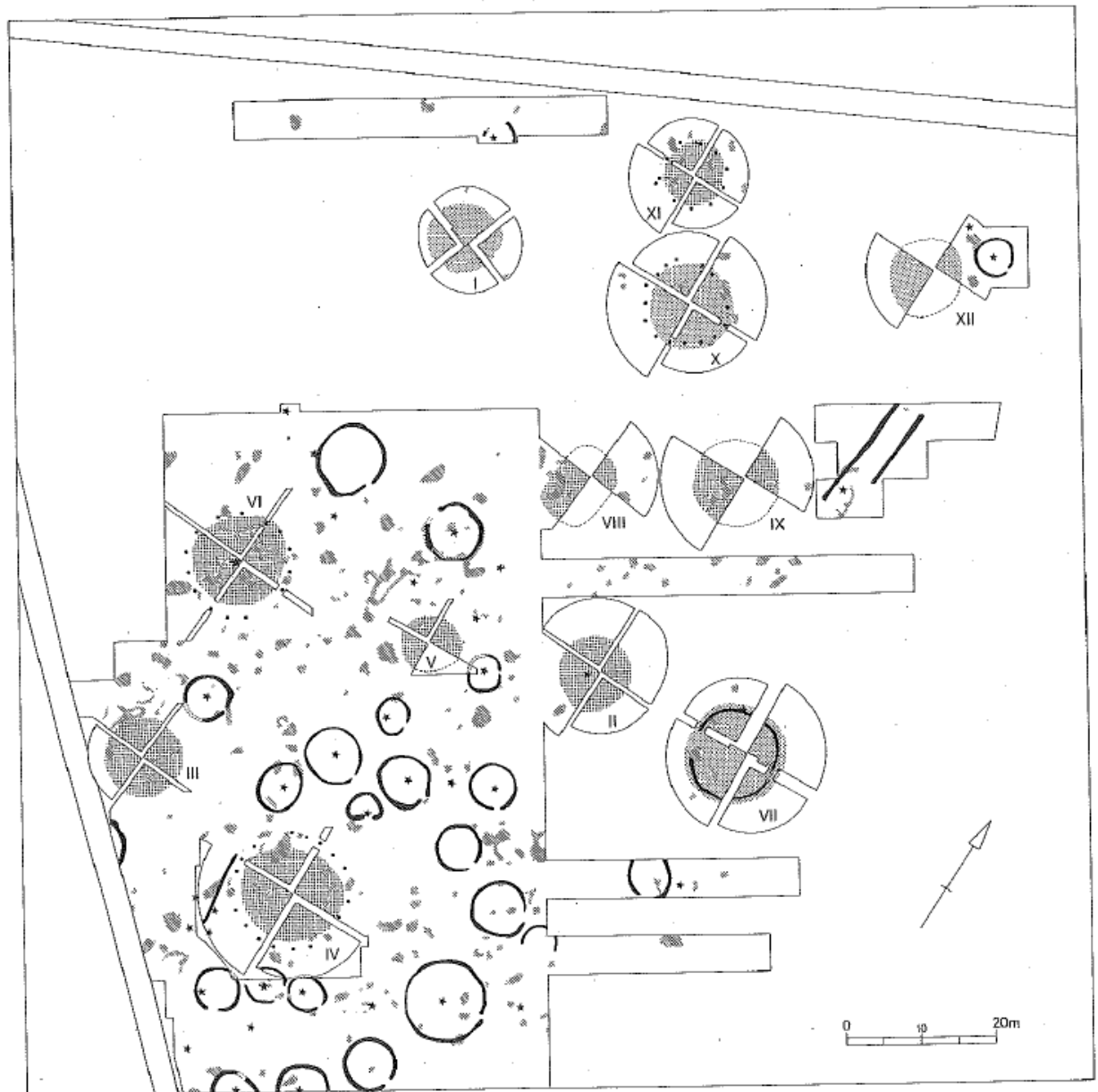
Problematiek van beheer

‘Verborgen’ archeologisch erfgoed (b.v. grafveld Kaulille)

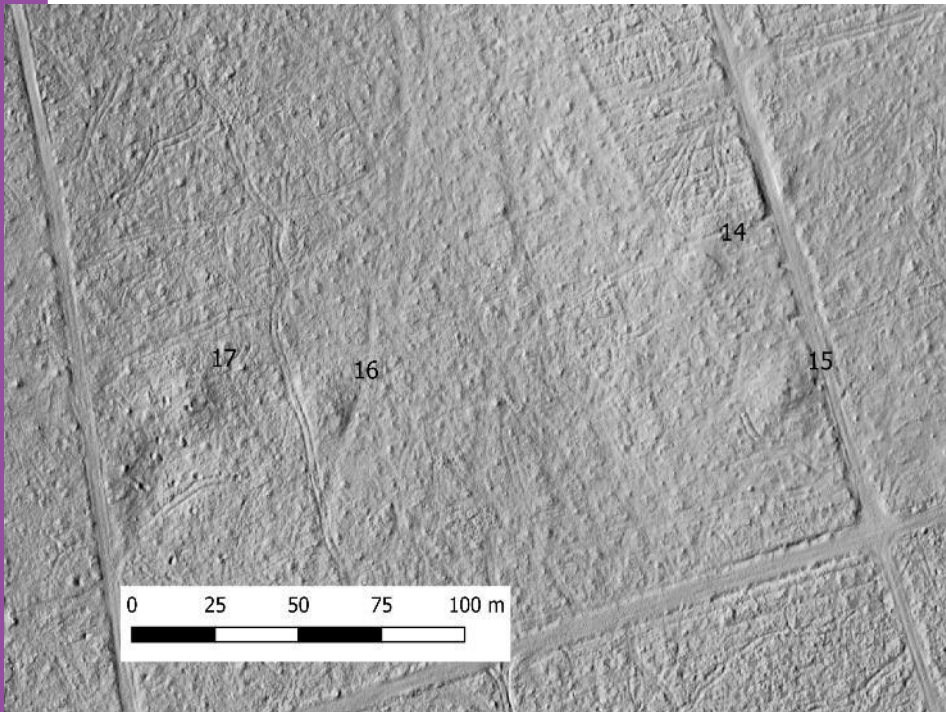

Problematiek van beheer

'Verborgen' archeologisch erfgoed (b.v. grafveld Kaulille)

Bosbeheer en -ontginning: voorbeeld harvester sporen door en langs grafheuvels

Aanleg van ontginningsstroken

Vlaanderen
is erfgoed

Aanleg van ontginningsstroken

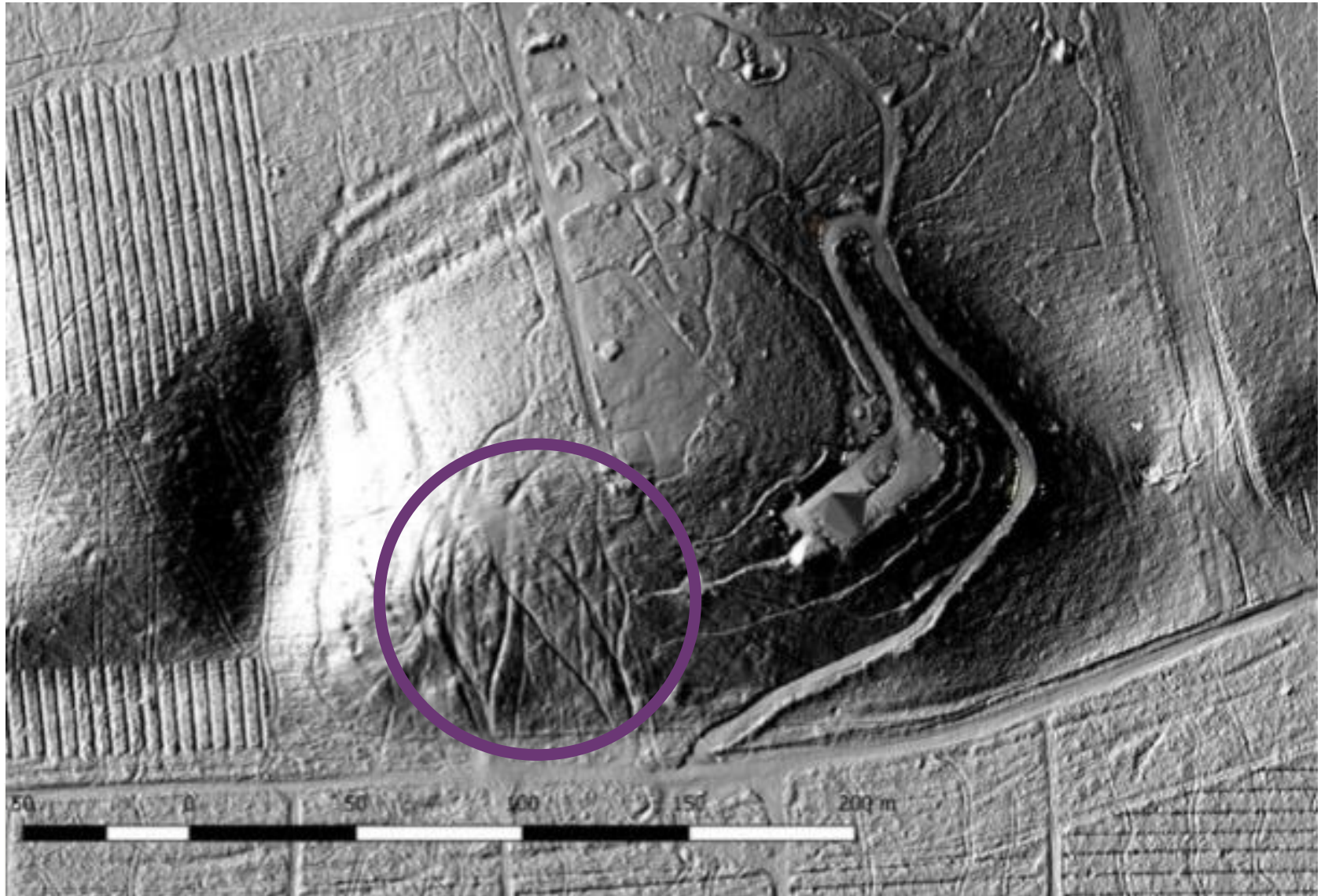
Bosbeheer en –ontginning (impact van plaggen e.a. bodemingrepen... Graven, schrapen, frezen, ...

Heideherstel

Rekening houden met erfgoed bij bepaalde activiteiten (b.v. mountainbike routes)

Soms ook actief beheer nodig
Voorbeeld: schade door 'windvallen' (Postel)

Soms ook actief beheer nodig

Verwijderen van begroeiing op en langs grafheuvels (beschermde site Postel)

Soms ook actief beheer nodig

Verwijderen van begroeiing op en langs grafheuvels (site Kaulille)

Cf. brochure Monumentenwacht beheer van grafheuvels

Goeminne N. 2019: *Behoud en beheer van prehistorische grafheuvels en urnenvelden*, Informatieblad Monumentenwacht vzw., Antwerpen:

<https://www.monumentenwacht.be/publicaties/behoud-en-beheer-van-prehistorische-grafheuvels-en-urnenvelden>

BEHOUD EN BEHEER VAN PREHISTORISCHE GRAFHEUVELS EN URNENVELDEN

Informatieblad
ARCHEOLOGIE

WAT ZIJN URNENVELDEN?

Vanaf het laatneolithicum tot de ijzertijd (van ca. 2900 v.Chr. tot ca. 450 v.Chr.) was het gebruikelijk de doden te begraven in grafheuvels en zogenaamde 'urnenvelden'. Een deel van deze periode wordt dan soms ook aangeduid met de tijd van de Urnenveldencultuur. De graven zijn uitsluitend crematiegraven, gekenmerkt door een sober grafritueel met meestal slechts schaarse grafritten. De crematieresten worden bijgezet in een grafkuil. Dit kan op verschillende manieren gebeuren: in een urn (met of zonder resten van de brandstapel), in een vergankelijke container van organisch materiaal (bv. een doek), of gewoon los in de kuil samen met de brandstapelresten ('brandrestengraf').

De grafkuil werd ofwel gewoon toegedekt ('vlakgraf'), ofwel bedekt met een grafheuveltje. Het gebruik van vlakgraven en/of grafheuveltjes kent regionale verschillen. Soms werd er rond de grafheuvel een kringgreppel gegraven en/of een palenkrans geplaatst. In de bronstijd waren de heuvels doorgaans groter (diameter: 10m tot 35m) en hoger (tot 3m) dan in de ijzertijd (diameter: 3m tot 10m). Naast grafheuvels kunnen in deze begraafplaatsen ook 'langbedden' voorkomen. Dit zijn lange, ovale grafmonumenten van 15 tot 20 m lang en 5 tot 6 m breed. De omvang van de begraafplaatsen varieert van enkele tientallen tot meer dan 100 graven. Vooral in de ijzertijd lijken een aantal rijke graven sociale verschillen te weerspiegelen. Een voorbeeld hiervan is het grafveldje van 'De Rieten' in Wijshagen, waar de overledenen werden begraven in bronzen urnen en met enkele rijke bijgaven.

Vele urnenvelden bleven verschillende opeenvolgende generaties in gebruik. Deze grafvelden waren ingebed in ruimere cultuurlandschappen, met nederzettingen en boerderijen, akkercomplexen (o.a. de zogenaamde 'Celtic Fields'), cultusplaatsen, etc. Vaak werden de urnenvelden en de grafheuvels hergebruikt in een latere periode (bv. de Romeinse periode of zelfs de middeleeuwen).

Prehistorische grafheuvels en urnenvelden zijn uit archeologisch onderzoek gekend in heel Vlaanderen, maar slechts zelden bleef het heuvellichaam intact bewaard. In 2016 werd in Hofstade (bij Aalst) het grootste urnenveld dat in België gekend is, opgegraven. Hierbij werden 426 urnen blootgelegd uit de periode 1000-500 v.Chr.

Vlaanderen
is erfgoed

Ontsluiting en sensibilisering als vorm van beheer

Ontsluiting en sensibilisering als vorm van beheer

Conclusies

-Er is een enorme rijkdom aan (goed bewaard) archeologisch erfgoed in de Kempense bossen: Celtic Fields, grafheuvels, schansen, etc.

-Dit vormt ook een uitdaging voor het beheer van dat erfgoed: er is een goede samenwerking nodig tussen erfgoed specialisten, natuurbeheer, eigenaars, lokale besturen, Dikwijls kunnen kleine aanpassingen aan plannen en uitvoeringswijzen van natuurbeheer al volstaan om schade te voorkomen.

-Er zijn uiteraard ook kansen voor verhalen en ontsluiting: wandelpaden, infoborden, eventueel zelfs reconstructies, Hierbij kan gewerkt worden met erfgoedambassadeurs.

Contactgegevens:

IOEDs in Limburg: Een Intergemeentelijke Onroerend Erfgoeddienst is een samenwerkingsverband tussen verschillende gemeenten rond het onroerend erfgoed in die gemeenten.

IOED Haspengouw West: alexander.massoels@rlh.be

IOED Oost- Haspengouw en Voeren: Gabriella@ioedoost.be

IOED Lage Kempen: erfgoed@rllk.be

IOED Kempen en Maasland: erfgoed@rlkm.be

Regionale Landschappen

Regionaal Landschap Haspengouw & Voeren info@rlhv.be

Regionaal Landschap Kempen en Maasland info@rlkm.be

Regionaal Landschap Lage Kempen info@rllk.be

Agentschap OE Limburg limburg@onroerenderfgoed.be

Agentschap OE onderzoek en bescherming erwin.meylemans@vlaanderen.be

Verder lezen:

Celtic Fields en grafheuvels in de inventaris Onroerend Erfgoed:

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/143>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/17271>

Projecten IOED Lage Kempen: <https://www.rllk.be/content.aspx?lang=NL&App=Projecten&ThemaId=7>

Boeren I., Adriaenssens S., De Keersmaeker L., Tys D. & Vandekerhove K. 2009: Een archeologische evaluatie en waardering van houtskoolmeilers in het Zoerselbos Zoersel provincie Antwerpen, INBO.R, 2009.54: <https://oar.onroerenderfgoed.be/item/2273>.

Creemers, G., Meylemans, E., Paesen, J. & De Bie, M. (2011). Laseraltimetrie en de kartering van Celtic Fields in de Belgische Kempen: mogelijkheden en toekomstperspectieven, *Relicta. Archeologie, Monumenten- en Landschapsonderzoek in Vlaanderen* 7, 11-36: <https://oar.onroerenderfgoed.be/item/248>

Goeminne N. 2019: *Behoud en beheer van prehistorische grafheuvels en urnenvelden*, Informatieblad Monumentenwacht vzw., Antwerpen: <https://www.monumentenwacht.be/publicaties/behoud-en-beheer-van-prehistorische-grafheuvels-en-urnenvelden>

Meylemans, E., Cordemans, K., Cousserier, K. & Jansen, I. (2017). It's all in the pixels: High- resolution remote sensing data and the mapping and analysis of the archaeological and historical landscape. *Internet Archaeology* 43. <https://doi.org/10.11141/ia.43.2>.

Meylemans E., Cousserier K., Deforce K. & Van Gils M. 2017: Evaluatie van een grafheuvelcomplex te Postel (Mol), Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed 85: <https://oar.onroerenderfgoed.be/item/457>

Meylemans, E., De Bie, M., Goeminne, N. & Léonard, I. (in voorbereiding): *Een herinventarisatie en evaluatie van de prehistorische grafheuvels in Heverleebos*, Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed, Brussel.

Meylemans E. & Jansen I. 2019: Een evaluatieonderzoek op de Platte Lindenberg te Dilsen-Stokkem, Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed 114: <https://oar.onroerenderfgoed.be/item/5240>

Meylemans E. & Petermans T. 2017: Het gebruik van laseraltimetrische gegevens en het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen in het kader van archeologisch en landschappelijk onderzoek. Enkele basisprincipes en richtlijnen, Handleiding agentschap Onroerend Erfgoed 17: <https://oar.onroerenderfgoed.be/item/452>

Vanmontfort B., Langohr R., Marinova E., Nicosia C. & Van Impe L. 2015: Een archeologische evaluatie en waardering van Celtic Fields in het Kolisbos (Neerpelt, provincie Limburg), EPA Rapport 50: <https://oar.onroerenderfgoed.be/item/469>

